

Werken aan vakmanschap

STRATEGISCHE AGENDA
BEROEPSONDERWIJS EN
VOLWASSENENEDUCATIE
2008 - 2011

ONDER
NUTS
L T U R
S C H A P
M U R
M E T
P

Werken aan vakmanschap

Strategische agenda Beroepsonderwijs en
Volwasseneneducatie 2008-2011

Werken aan vakmanschap

STRATEGISCHE AGENDA
BEROEPSONDERWIJS EN
VOLWASSENENEDUCATIE
2008 - 2011

Voorwoord

De feiten en cijfers van het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneneducatie geven een positief beeld. Het gemiddelde opleidingsniveau binnen de mbo-instellingen stijgt fors. Het Centraal Planbureau meldde onlangs dat studenten van het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs in Nederland met hun prestaties voorop lopen in Europa. Verder gaat de schooluitval eindelijk omlaag (al is het nog lang niet genoeg) en stromen steeds meer mbo'ers door naar het hoger beroepsonderwijs. Zestig procent van onze jonge mensen vindt via het beroepsonderwijs hun weg naar de arbeidsmarkt. En van de afgestudeerde mbo'ers vindt 97% binnen anderhalf jaar een baan, combineert leren met werken of is doorgestroomd naar een hbo-opleiding!

Het gaat dus goed met het middelbaar beroepsonderwijs en we moeten alert blijven om de kwaliteit van het onderwijs te kunnen blijven garanderen. Want ook als het economisch minder wordt, moeten studenten weerbaar en wendbaar zijn op de arbeidsmarkt. We weten immers dat er een vergrijzingsgolf voor de deur staat.

En ondertussen verdwijnt ongeschoold werk naar lage lonenlanden. Dat betekent niet alleen dat we onze toekomstige bakkers, kappers, loodgieters, onderwijsassistenten, elektriciens en verpleegkundigen flink moeten koesteren, maar ook dat we hen de sociale en innovatieve competenties meegeven om de concurrentie aan te kunnen. Nederlandse bedrijven kunnen alleen overleven als ze vernieuwend zijn in de toepassingen van hun producten of diensten en daarin maakt het personeel het verschil. De kwaliteit moet omhoog, juist nu het goed gaat.

Essentieel is dat we de zaken op orde hebben. Opleidingen moeten onderwijs aanbieden dat aansluit bij de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt. Met werkbare roosters, voldoende en goed gekwalificeerde docenten voor de klas, examens van onomstreden kwaliteit en een optimale begeleiding van studenten in hun stage. Over de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt zullen de partijen in de regio goede afspraken moeten maken, zodat studenten goed voorbereid op de arbeidsmarkt terechtkomen.

Mede namens de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, de minister van Economische Zaken en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Staatssecretaris M. van Bijsterveldt-Vliegenthart
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Inhoudsopgave

	Samenvatting	9
1	De opdracht en de opbrengsten van het mbo	13
2	Wat er beter kan	15
3	Visie op de toekomst, 2008-2011	23
3.1	Betere aansluiting beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt	23
3.2	Verbeteren van de onderwijskwaliteit	31
3.3	Verbeteren van de aansluitingen in de beroepskolom	34
3.4	Actieve en duurzame participatie aan onderwijs en arbeidsmarkt	39
3.5	Transparante positionering van de educatie	42
4	Onderwijscondities	45
4.1	Sterke positie onderwijspersoneel	45
4.2	Professioneel bestuur en meer transparantie	46
4.3	Aanpassing wetgeving	47
4.4	Aanzet tot nieuwe bekostigingssystematiek mbo	48
4.5	Schaalgrootte en de menselijke maat	49
	Financiële paragraaf Strategische agenda	50
	Slot	52
	Literatuur	53
	Bijlagen	
Bijlage 1	overzicht reductie voortijdig schoolverlaten	54
Bijlage 2	lijst van afkortingen	56

Samenvatting

Nederland staat in de top tien van de meest welvarende en concurrerende economieën ter wereld. Dat is mede te danken aan de vakspecialistische kennis van mbo'ers, die onmisbaar is voor de kenniseconomie. Vakmensen zijn het hart van de concurrentiekracht en de economische groei van Nederland.

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is daarvoor onmisbaar. Het bereidt studenten theoretisch en praktisch voor op de uitoefening van een beroep, op participatie in de samenleving en op een optimale persoonlijke ontplooiing. Meer dan 60% van de Nederlandse jongeren volgt aan het mbo zijn of haar beroepsopleiding. Onze maatschappij kan geen dag zonder de vakmensen uit het mbo; de geschoolde loodgieters, verpleegkundigen, elektriciens, verkoopmedewerkers, onderwijsassistenten of bouwvakkers.

Het is dus van het grootste belang dat de vakopleidingen van goede kwaliteit zijn. En over het algemeen zijn ze dat ook. Maar toch kan het mbo beter en aantrekkelijker

en kan het maatschappelijke rendement ervan hoger. Daarvoor richten wij ons op de volgende zaken.

1. Betere aansluiting beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt

Het middelbaar beroepsonderwijs moet studenten goed voorbereiden op zowel de samenleving als de arbeidsmarkt. Daarom is het belangrijk dat het onderwijs aansluit op de wensen en behoeften van de arbeidsmarkt. Het is onze ambitie ervoor te zorgen dat het aanbod van gekwalificeerd personeel zo goed mogelijk aansluit op de vraag, zowel kwalitatief als kwantitatief. Belangrijke punten om de aansluiting van het middelbaar beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren zijn:

- ⌘ Inspelen op de personeelstekorten op de arbeidsmarkt
- Studenten meer bewust maken van het arbeidsmarktperspectief van opleidingen.
- De regionale samenwerking verbeteren van onderwijsinstellingen, kenniscentra, leerbedrijven, het (georganiseerd) bedrijfsleven, gemeenten en de overheidsinstellingen.
- Nieuwe aanvullende vormen van praktijkleren ontwikkelen waarbij bijvoorbeeld het onderwijstraject direct en volledig op de werkvloer plaatsvindt (bedrijfsscholen).
- ⌘ Kwaliteitszorg voor de beroepspraktijkvorming (bpv)
- Betere begeleiding van studenten tijdens de bpv en nauwere samenwerking met de leerbedrijven door de onderwijsinstellingen.
- Het onderwijsprogramma en de bpv inhoudelijk meer op elkaar laten aansluiten.
- Het verbeteren van de kwaliteit van de erkenning van het leerbedrijf.
- ⌘ Innovatie en ondernemerschap
- Samen met het ministerie van EZ zal de komende jaren een extra impuls worden gegeven aan het verankeren van het leren ondernemen in het mbo. Het gaat hierbij om het ondersteunen en professionaliseren van docenten voor leren ondernemen, het enthousiasmeren van de onderwijsinstelling als geheel, en om het creëren van aandacht binnen kwa-

lificatiedossiers. Door het kabinet is 30 miljoen euro beschikbaar gesteld voor ondernemerschap in het onderwijs, waaronder de mbo-sector.

- De Innovatieagenda, zoals die de afgelopen jaren is opgesteld, blijft van kracht en wordt waar nodig aangepast aan de noodzakelijke ontwikkelingen in het mbo én het bedrijfsleven. De Innovatiebox-regeling en het Innovatie-arrangement blijven daarvoor de geëigende instrumenten, mede omdat ze als voorwaarde hanteren dat scholen en bedrijven als partners nauw met elkaar samenwerken.
- ⌘ Leven Lang Leren
- Het creëren van een flexibel en maatwerkgericht beroepsonderwijs voor volwassenen.
- Mbo-opleidingen moeten zich in de toekomst in hun onderwijsaanbod voor werkenden en werkzoekenden meer richten op de vraag en wensen van het bedrijfsleven.
- Roc's moeten zich ontwikkelen tot brede instellingen voor leven lang leren waarbij initieel en post-initieel onderwijs elkaar versterken.
- De richtlijnen voor uitvoering van evc voor bedrijven zullen worden verduidelijkt.
- ⌘ Internationalisering
- In de zomer van 2008 brengt OCW een operationele agenda internationalisering mbo uit. Sinds 1 augustus 2007 is het voor mbo-studenten mogelijk studiefinanciering mee te nemen naar *alle* sectoren in de grenslanden en naar unieke opleidingen in de Europese onderwijsruimte. We streven ernaar om op korte termijn de meeneembare studiefinanciering breder mogelijk te maken.

2. Verbeteren van de onderwijskwaliteit

De komende jaren is alles erop gericht dat per augustus 2010 de mbo-opleidingen zijn geënt op de nieuwe kwalificatiedossiers, die van onderop door het onderwijsveld én het bedrijfsleven in gezamenlijkheid zijn opgesteld. Sinds 2000 werken de onderwijsinstellingen, kenniscentra, Colo en de MBO Raad, AOC Raad en Paepon aan de invoering van de nieuwe kwalificaties. Op landelijk niveau is bepaald *wat* studenten moeten leren om een diploma te halen. Het is aan de instellingen om te bepa-

len *hoe* zij – in overleg met het regionale en sectorale bedrijfsleven – het onderwijs vormgeven. De implementatie van de nieuwe kwalificaties is een ingrijpende operatie, die van alle betrokkenen zorgvuldige aandacht vergt. Van de instellingen mag verwacht worden dat zij kwaliteit leveren en dat ze de voorwaarden voor goed onderwijs op orde hebben. Ook moeten de examens op orde zijn en dient de kwaliteit daarvan geborgd zijn. Wij willen dat alle betrokkenen bij het mbo vertrouwen hebben in de kwaliteit van de opleidingen. Daarnaast willen we samen met de betrokken partijen nagaan welke mogelijkheden er zijn om de complexe structuur van het mbo te vereenvoudigen. Aandacht wordt besteed aan:

- ⌘ De implementatie van de nieuwe kwalificatiedossiers door scholen en leerbedrijven.
- ⌘ Goede beheersing van Nederlands en rekenen.
- ⌘ Het halen van het wettelijk vastgestelde minimum van 850 professioneel begeleide lesuren. In 2008 zal de inspectie daar opnieuw scherp op toezien. Ook zal de dialoog over onderwijstijd en kwaliteit met alle partijen worden voortgezet.
- ⌘ Gebruik maken van de voordelen van standaardisering van de examens voor beroepsgerichte vakken.
- ⌘ Mogelijkheden om te komen tot een vereenvoudiging van het mbo-stelsel.

3. Een betere aansluiting in de beroepskolom

De ambitie is een beter functionerende beroepskolom (vmbo – mbo – hbo) die ervoor zorgt dat er minder studenten uitvallen en dat zoveel mogelijk studenten een diploma halen op een zo hoog mogelijk niveau waaraan behoefte is op de arbeidsmarkt. Arbeidsmarktgericht opleiden en het ontwikkelen en benutten van talenten van studenten gaan daarbij hand in hand. Dit betekent dus ook dat doorstroming kan plaatsvinden door middel van duale trajecten waarbij het werken gecombineerd wordt met leertrajecten. Al met al vraagt dat om een goede aansluiting tussen de verschillende onderwijstypen en het wegwerken van onnodige belemmeringen. Studenten krijgen daardoor de kans om zich bij verschillende afdelingen en sectoren te oriënteren, zodat ze een gemotiveerde keuze voor een sector of opleiding kunnen maken.

Dit willen wij bereiken door:

- ⌘ Te starten met het experiment 'leergang vmbo-mbo2'. Het experiment moet het voor studenten in de basisberoepsgerichte (bb-) leerweg makkelijker maken door te stromen van het vmbo-bb naar mbo, waar ze hun diploma mbo-niveau 2 kunnen halen.
- ⌘ De mogelijkheden verkennen om tot een efficiëntere leerweg mbo-hbo te komen.
- ⌘ Experimenten te starten met de associate degreeprogramma's, die op locatie van een mbo-instelling worden ingericht, maar waarbij de hogeschool (vanwege het stelsel) eindverantwoordelijk voor de graadverlening blijft. Een associate degree is een onderwijsprogramma binnen een hbo bacheloropleiding dat leidt tot een wettelijke graad.
- ⌘ Meer aandacht voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding.
- ⌘ Uit te zoeken of het mogelijk is dat studenten kiezen voor opleidingsdomeinen. Veel studenten vinden het namelijk moeilijk om bij inschrijving al te beslissen welke opleiding ze willen volgen.

4. Actieve en duurzame participatie aan onderwijs, arbeidsmarkt en samenleving

Diverse groepen mensen dreigen de aansluiting met de maatschappij te missen. Bepaalde jongeren, ouderen en mensen met een handicap verwerven of behouden vaak moeizaam een positie op de arbeidsmarkt, doordat zij niet beschikken over voldoende competenties (kennis, vaardigheden en houdingen). Het mbo kan ze helpen om die competenties te verwerven en moet daarom zijn drempelloze instroom behouden. Daardoor zullen instellingen met problemen van deze risicogroepen worden geconfronteerd. Daarom is het van belang dat scholen actiever samenwerken met andere overheden (waaronder gemeenten) en organisaties om (risico)groepen op participatie in de samenleving en op de arbeidsmarkt voor te bereiden. Dit is een van de afspraken uit de participatietop. De beoogde sterke regionale samenwerking levert een bijdrage aan het realiseren van die afspraken.

Dit kan door:

- ⌘ Een sluitend systeem in te voeren van signaleren, registreren en melden van verzuim en uitval aan gemeenten.
- ⌘ Een interne en externe zorgstructuur door alle mbo-instellingen in te voeren.
- ⌘ Het stelsel voor studenten met een handicap of stoornis te herzien. Het mbo zal aansluiten bij deze veranderingen en bestaande voorzieningen voor gehandicapte studenten in het mbo integreren.
- ⌘ De samenwerking tussen (mbo-)instellingen, gemeenten, kenniscentra en (regionaal en sectoraal) bedrijfsleven verder te stimuleren met het oog op het aanbieden van beroepskwalificerende opleidingen voor werkenden en werklozen.
- ⌘ Te bevorderen dat meer werkende jongeren zonder startkwalificatie gebruik maken van een leerloopbaanadvies, zodat ze alsnog een startkwalificatie halen.

5. Meer samenhang in het educatiebeleid

Gemeenten zijn beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor de aansturing van het educatiebudget. Zij maken eigen keuzes als het gaat om de besteding van de educatiebudgetten. Gemeenten krijgen ook middelen voor re-integratie en inburgering. De gemeenten hebben daarmee te maken met drie bekostigingsregimes, waardoor een integrale aanpak wordt belemmerd.

Dit wordt aangepakt door:

- ⌘ Het kabinet is voornemens om vanaf 1 januari 2009 de diverse gemeentelijke budgetten gericht op participatiebevordering samen te voegen. Gemeenten krijgen daardoor meer ruimte om zelf beleid te maken en hebben minder administratieve lasten. Bij de samenvoeging van de budgetten streven we naar meer inzicht in en meer sturing op prestaties en resultaten. Daartoe worden bestuurlijke afspraken met de gemeenten gemaakt. De afspraken uit het convenant Laaggeletterdheid worden hierbij betrokken. Op deze manier moeten gemeenten een sterke bedrage gaan leveren aan de uitvoering van het convenant.

- ⋮ Een benchmark of monitor moet gemeenten inzicht verschaffen in elkaars prestaties en geeft de overheid inzicht in de mate waarin gemeenten de beleidsdoelstellingen realiseren.

Aan de hand van vijf beleidsdoelstellingen wordt er gewerkt aan een betere onderwijskwaliteit en een betere match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Deze beleidsdoelstellingen zijn in paragraaf 3 verder uitgewerkt. Ze zullen de basis vormen voor concrete afspraken met de landelijke partners uit het mbo-veld. Deze afspraken zullen worden vastgelegd in een bestuurlijk akkoord.

Randvoorwaarden

Om de doelstellingen te behalen, zijn bepaalde randvoorwaarden essentieel. De positie van het onderwijspersoneel moet versterkt en de waardering voor het leraarschap verhoogd worden. Maatregelen om dit te bereiken zijn uitgewerkt in het actieplan *Leerkracht van Nederland*. Verder zal de wetgeving aangepast moeten worden om opleidingen op basis van competentiegerich-

te kwalificaties mogelijk te maken op 1 augustus 2010. Ook wordt een aantal andere juridische aanpassingen onderzocht, bijvoorbeeld het opnemen van een experimenteerartikel in Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Bovendien wordt doorggegaan met al ingezette wetgevingstrajecten en met de implementatie daarvan en zal er een aanzet gegeven worden tot een nieuwe bekostigingssystematiek voor het mbo. Andere randvoorwaarden die nodig zijn om onze ambities waar te maken zijn moderne bestuurlijke verhoudingen die passen bij onze huidige samenleving. Tot slot wordt ingegaan op de schaalgrootte in het mbo.

1 De opdracht en de opbrengsten van het mbo

Het middelbaar beroepsonderwijs is een belangrijke leverancier van vakmensen voor de arbeidsmarkt. **60% van onze Nederlandse jongeren volgen momenteel een opleiding op het niveau van middelbaar beroepsonderwijs. Het merendeel stroomt na de opleiding direct door naar de arbeidsmarkt.**

De maatschappelijke opdracht van het mbo

Er wordt nogal wat gevraagd van het onderwijs. Verschillende ontwikkelingen zoals globalisering, digitalisering, individualisering, vergrijzing en ontgroening hebben grote invloed op de samenleving. De arbeidsmarkt stelt daardoor steeds hogere eisen aan vakmensen. Het middelbaar beroepsonderwijs moet daarom goed en uitdagend onderwijs aanbieden dat zo goed mogelijk aansluit op de behoefte van de arbeidsmarkt. Verder wordt van het middelbaar beroepsonderwijs verwacht dat alle talenten worden benut en dat het aantal voortijdige schoolverlaters wordt teruggedrongen. Bovendien moet de doorstroming tussen vmbo, mbo en hbo worden verbeterd. Het is noodzakelijk een flexibel aanbod te ont-

wikkelen dat tegemoet komt aan de wisselende scholingsvragen van de werkende beroepsbevolking. Om te stimuleren dat nieuwkomers, oudkomers, werkzoekenden en gehandicapten maatschappelijk ingeburgerd raken en kunnen participeren op de arbeidsmarkt wordt van het beroepsonderwijs en educatie verwacht de afstand van diverse groepen mensen tot de arbeidsmarkt te overbruggen. Ten slotte wordt van het mbo verwacht dat het de innovatie in het bedrijfsleven stimuleert en ondernemerschap bevordert. Dit alles tezamen is erg veel en dat kan het mbo niet alleen.

Competentiegericht onderwijs

Een belangrijke bijdrage aan de hierboven genoemde doelen vormt de invoering van de nieuwe kwalificatiedossiers in het mbo. In deze dossiers is vastgelegd welke competenties, vaardigheden en vakkennis studenten moeten beheersen, willen zij hun diploma halen. Deze ontwikkeling is van onderop ontstaan vanuit de vraag van het onderwijs én het bedrijfsleven. Sinds 2000 werken de onderwijsinstellingen, kenniscentra, MBO Raad,

AOC Raad en Paepon aan de invoering hiervan. Daarbij worden ze ondersteund door het procesmanagement MBO 2010. De gefaseerde invoering lijkt nu de goede kant op te gaan, maar het blijft noodzakelijk de effectiviteit kritisch te volgen en te meten. Daarbij gaat het om aspecten als: worden studenten beter voorbereid op de arbeidsmarkt? Slagen instellingen erin om het onderwijsprogramma aantrekkelijker en uitdagender te maken voor studenten en vermindert het aantal voortijdige schoolverlaters echt? OCW zal onderzoek naar de invoering en effecten van het competentiegericht onderwijs faciliteren.

Economische en maatschappelijke dimensie

Nederland behoort tot de top-10 van de meest welvarende en concurrerende economieën ter wereld. Het hoge welvaartsniveau in ons land is onder andere te danken aan een hoge mate van economische specialisatie. Die stelt ons in staat een hoog niveau van arbeidsproductiviteit te bereiken. Om te kunnen specialiseren heb je bekwaame vakmensen nodig. Het mbo leidt daarvoor op. Daarmee is het mbo van groot belang voor de Nederlandse economie. Onderwijs speelt dus een belangrijke rol in het proces van economische groei en welvaartsontwikkeling. Een stijging van de initiële opleidingsduur van de beroepsbevolking met 1 jaar leidt tot 8% groei van het BBP (OECD, 2000). De geschoolden gaan beduidend meer verdienen. Dat geldt vooral voor het beroepsonderwijs. Het rendement van een mbo-opleiding reikt echter verder dan het voordeel van een hoger BBP en een hoger inkomen. Onderzoek laat zien dat onderwijs ook kan leiden tot een betere gezondheid, meer maatschappelijke participatie en minder criminaliteit (Groot & Maassen van den Brink, 2007).

Het belang van onderwijs voor de samenleving én de arbeidsmarkt

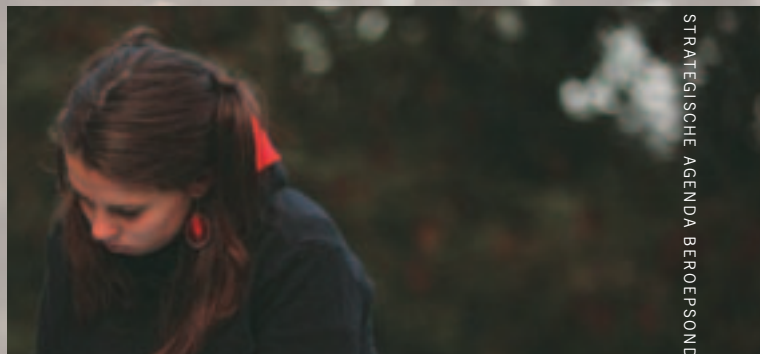
In het Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV *Samen werken samen leven* staat beschreven wat voor samenleving het kabinet voor ogen heeft. Onderwijs en het investeren in kennis nemen hier een belangrijke plaats in. Onderwijs is namelijk een belangrijke basis voor participatie aan de samenleving en aan de arbeidsmarkt. De uitdaging waar het kabinet voor staat is het benutten

van alle aanwezige talenten om een succesvolle omslag naar een kennissamenleving te maken. Dat vraagt van de overheid te zorgen voor een goed en flexibel onderwijssysteem dat studenten uitdaagt en motiveert. Daartoe moeten het onderwijs en met name de professional de ruimte krijgen om samen met de (regionale) partners het beste uit (jonge) mensen te halen.

Het ontwikkelen en ontplooiën van talenten vraagt steeds meer om maatwerk. Om maatwerk te kunnen realiseren hebben verschillende partijen – ieder vanuit de eigen functie en verantwoordelijkheid – elkaar nodig. Dit kabinet wil de samenwerking tussen (regionale) partijen versterken en een concrete bijdrage leveren aan het oplossen van knelpunten. Dat is geen geringe opgave, maar er bestaat gelukkig steeds meer overeenstemming onder alle (regionale) partijen om in onderlinge samenwerking de uitdagingen aan te pakken.

Investeren in mensen

Om de vergrijzing en de ontgroening het hoofd te kunnen bieden is het noodzakelijk de participatie van mensen in onze samenleving te verhogen. Er staan teveel mensen aan de kant. Dat zij zich scholen is van groot belang voor de arbeidsmarkt. Het is ook in het belang van henzelf, want het biedt mogelijkheden tot persoonlijke ontplooiing en economische zelfstandigheid. Over het verhogen van de arbeidsparticipatie en het investeren in menselijk kapitaal zijn tijdens de Participatietop (juni, 2007) afspraken gemaakt en eerder al in het manifest *Talent ontwikkelen, talent benutten* (RWI, HBO Raad, 2006). Voor de realisatie van deze afspraken zijn inspanningen van diverse regionale partijen nodig (onderwijsveld, werkgevers, werknemers en gemeenten). Met een goede regionale samenwerking kan een effectieve match van vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt gerealiseerd worden.

2 Wat er beter kan

Het mbo en de volwasseneneducatie leveren knap werk.

- ⌘ Mbo'ers komen snel aan een baan. 97% van alle studenten die een mbo-opleiding hebben voltooid, heeft binnen een half jaar een baan of studeert verder.
- ⌘ Volgens de onderwijsinspectie is het onderwijs bij 94% van de units (van opleidingen) voldoende.
- ⌘ De sector bedient een breed spectrum van studenten. Van jongvolwassenen uit het vmbo en havo al dan niet met diploma tot volwassenen die verder willen leren in het mbo.

Hoewel er veel goed gaat in het mbo, kan en moet het nog beter. In deze paragraaf staat welke zaken beter kunnen én moeten.

2.1 Aansluiting beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt kan beter

Krapte op de arbeidsmarkt

Door vergrijzing en economische groei zal de komende jaren de vraag naar mbo'ers en hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt sterk toenemen. Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA, 2007) voorziet dat in de komende vier jaar bijna 580.000 mbo'ers nodig zijn op de arbeidsmarkt, jaarlijks gemiddeld bijna 150.000. Meer dan driekwart van de mbo'ers is nodig voor vervanging van mensen die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich om andere redenen terugtrekken van de arbeidsmarkt. De vraag naar nieuw personeel is ongeveer een vijfde, toch nog altijd 25.000 mbo'ers per jaar.

Het meest opvallend is de sterke arbeidsmarktpositie van schoolverlaters met een technische opleidingsachtergrond. Hun arbeidsmarktpositie is verbeterd ten opzichte van 2002, ondanks de conjuncturele neergang

Prognose in aantallen, 2007-2011

	uitbreiding	vervanging	substitutie	totale vraag	aanbod	tekort
Mbo groen	-2900	31800	2900	31800	23700	-8100
Mbo techniek	22700	206000	3400	232100	131900	-100200
Mbo soc.-cultuur	39400	82600	0	122000	137700	15700
Mbo zorg	8700	37400	0	46100	35600	-10500
Mbo economie	36600	111200	0	147800	182700	34900
Mbo totaal	104500	469000	6300	579800	511600	-68200

Bron: ROA, 2007, De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2012.

vanaf 2002. Dit komt mede doordat de techniekopleidingen niet kunnen voorzien in de vraag, vooral vanwege de vervanging van huidige arbeidskrachten. In deze beroepsgroep verwacht het ROA (2007) de komende vier jaar grote tekorten (tot 100.000 in 2012), doordat het aanbod van mbo-technici behoorlijk lager zal liggen.

Teveel economiestudenten

Hoewel op macroniveau een flink tekort aan mbo'ers dreigt, is het beeld minder eenduidig als per opleiding wordt gekeken. Voor de sector economie wordt juist een overschot van 35.000 afgestudeerde mbo'ers voorzien. De instroming is groter dan de vraag.

Arbeidsmarktperspectieven voor de middellange termijn

Voor de middellange termijn (tot 2012) zijn de arbeidsmarktperspectieven voor mbo'ers goed. De indicator voor arbeidsmarktperspectieven (ita) zijn voor de verschillende sectoren weergegeven in de nevenstaande tabel.

Tekort aan stageplaatsen

De afgelopen jaren bleek uit verschillende signalen dat de verantwoordelijkheidsverdeling tussen onderwijsinstellingen en kenniscentra rondom de stage/bpv niet helder was. Het ging bijvoorbeeld om het onderscheid in de verantwoordelijkheid tussen het zorgdragen voor voldoende kwalitatief goede stage/bpv-plaatsen bij leerbedrijven en het daadwerkelijk begeleiden van de studenten naar en op de stage/bpv-plek. Dit leidde ertoe dat de partijen in de praktijk op verschillende manieren invul-

Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectief (ITA) voor schoolverlaters tot 2012

MBO Groen	0,99	goed
MBO techniek	0,9	goed
MBO sociaal cultureel	1,08	matig
MBO gezondheidszorg	1	goed
MBO economie	1,08	matig
Op HBO en WO-niveau zijn bijna alle opleidingscategorieën goed.		
ITA < 1	aanbod kleiner dan vraag	

Bij een ITA van 1 is er evenwicht tussen vraag en aanbod. Als de ITA kleiner is dan 1 is het aanbod kleiner dan de vraag. Bij een groter dan 1 is het aanbod groter dan de vraag. In het HO en WO scores bijna alle opleidingscategorieën goed.

ling hebben gegeven aan die verantwoordelijkheidsverdeling. In een aantal sectoren is er een goede samenwerking tot stand gekomen. In andere branches/sectoren is de verantwoordelijkheidsverdeling anders ingevuld. Zo komt het voor dat scholen de verantwoordelijkheid op zich hebben genomen voor het werven van stage/bpv plaatsen en dat een aantal kenniscentra intensiever betrokken is bij de begeleiding van de studenten op de stage/bpv-plek. Ook zijn er situaties ontstaan waarin partijen hun verantwoordelijkheden ontlieden of niet op hun verantwoordelijkheid werden aangesproken. De onheldere verantwoordelijkheidsverdeling en de wijze waarop partijen de verantwoordelijkheidsverdeling in

een aantal gevallen hebben ingevuld is één van de oorzaken dat niet alle studenten een geschikte stage/bpv-plek konden vinden. Dat is ernstig, want een student krijgt geen diploma zonder een stage.

Verkeerde beroepskeuze en mismatch op de stagemarkt

De keuze voor een beroep wordt vroeg in de opleiding gemaakt. Gebrek aan inzicht in keuzeprocessen bij jongeren, onvoldoende inzicht in loopbaanroutes en gebrekkige beroepskeuzevoorlichting over beroepsinhoud en over arbeidsmarktperspectieven leiden vaak tot verkeerde beroepskeuzes. Met als gevolg dat studenten voortijdig uitvallen of stage of werk willen doen waar zij eigenlijk niet voor zijn opgeleid. Dit verlaagt het rendement van het mbo en werkt slecht uit voor de betreffende jongeren.

Toename praktijkleren

Beroepspraktijkvorming is een essentieel onderdeel van het middelbaar beroepsonderwijs. Met de recente veranderingen in het mbo, de omvorming van het op eindtermen gebaseerde beroepsonderwijs tot competentiegericht beroepsopleidingen, staat het praktijkleren centraal. Uit onderzoek blijkt dat de nieuwe competentiegericht opleidingen op verschillende manieren meer tijd aan bpv zijn gaan besteden (Cinop, 2007) en dat het beroepsonderwijs zich steeds meer verplaatst naar bedrijven (MKB, 2006). Ook blijkt dat niet alleen de bpv is gegroeid, maar ook dat andere vormen van praktijkgericht onderwijs die vanuit de school worden georganiseerd, zoals snuffelstages en het werken met praktijksimulaties, in omvang zijn toegenomen. Bovendien is er ook in het voortgezet onderwijs (vmbo) en in het hoger beroepsonderwijs (duaal leren) steeds meer aandacht gekomen voor praktijkleren. Bedrijven hebben grote moeite om die groei aan te kunnen. De begeleiding van studenten vergt steeds meer tijd van ondernemers en ook wordt de financiële bijdrage van ondernemers voor het opleiden van een student als hoog ervaren. Ook vinden bedrijven dat de scholen en de kenniscentra de logistieke processen rondom de bpv te veel vanuit hun eigen belang organiseren en dat te weinig rekening wordt gehouden met wat binnen de bedrijfsvoering van

bedrijven mogelijk is. Een uitzondering hierop vormen de niet-bekostigde onderwijsinstellingen die van oudsher een sterke relatie hebben met het bedrijfsleven. Door het toenemende belang van praktijkleren, moet echter een goede balans gevonden worden tussen wat redelijkerwijs van het bedrijfsleven verwacht mag worden en van de ondersteuning door onderwijsinstellingen en overheid. Hierbij moet ook oog zijn voor verschillen tussen groot- en kleinbedrijf (MKB & VNO-NCW).

Betrokkenheid van het bedrijfsleven is nog niet optimaal

De samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en het regionale en sectorale bedrijfsleven is nog niet optimaal. Bedrijven en hun vertegenwoordigers voelen zich te weinig betrokken en gehoord door de onderwijsinstelling als het gaat om de inhoudelijke aansluiting tussen de beroepspraktijkvorming en het onderwijsprogramma van studenten.

Scholing werkenden stagneert

De overheid wil stimuleren dat werknemers zich in hun werkende leven blijven ontwikkelen en kwalificeren voor de arbeidsmarkt. Het percentage volwassenen van 25-64 jaar dat deelneemt aan scholing was in 2003 in Nederland 16,4%. In 2006 daalde het licht tot 15,6%. EU-breed doet Nederland het goed met scholing van werkenden, maar het Verenigd Koninkrijk (29,1%) en Denemarken (27,6%) (Eurostat, Adult Education Survey) scoren aanzienlijk beter. De dalende trend heeft onder andere te maken met de laagconjunctuur van enkele jaren geleden. Het is belangrijk dat weer meer volwassenen zich laten scholen. De vergrijzing en de weer aantrekkende economie – waardoor er in diverse sectoren personeelstekorten ontstaan – vergen flinke investeringen op dit gebied. Maar ook het belang van transparant, flexibel en maatwerkgericht opleidingsaanbod mag hierbij niet worden onderschat. De projectdirectie Leren en Werken (OCW en SZW) stimuleert dit en brengt partijen bij elkaar om vraag en aanbod van onderwijs voor volwassenen te stimuleren.

Het overgrote deel van de post-initiële scholing (circa 85%) wordt verzorgd door niet-bekostigde instellingen.

Daar begint de laatste jaren enige verandering in te komen. Om aan de stijgende vraag tegemoet te komen en een substantiële positie te kunnen verwerven op de post-initiele scholingsmarkt, zullen mbo (en ho-) instellingen actiever moeten worden richting bedrijven. De instellingen moeten zich daarbij vraaggericht opstellen. Later dit jaar zal door middel van een notitie worden teruggekomen op een leven lang leren en evc bij beroepsgerichte scholing.

2.2 Onderwijs nog niet goed genoeg

Vernieuwing van de opleidingen

De mbo-instellingen passen hun opleidingen gefaseerd aan op de nieuwe kwalificatiedossiers. Het afgelopen jaar is duidelijk geworden dat de omvorming van het op eindtermen gebaseerde beroepsonderwijs tot competentiegerichte beroepsopleidingen meer tijd en inzet vergt. Het was nodig om de sector twee jaar extra te geven voor de zorgvuldige invoering van de nieuwe kwalificatiestructuur in plaats van één jaar waar de sector zelf, op voorstel van de Stuurgroep Competentiegericht Beroepsonderwijs, om had gevraagd. De verlengde overgangsfase tot augustus 2010, stelt alle instellingen in staat om gefaseerd toe te groeien naar de gewenste nieuwe situatie en van elkaar te leren en waar nodig zaken te verbeteren. Om dit proces te ondersteunen is het Plan van Aanpak MBO 2010 ontwikkeld.¹ Het vernieuwde procesmanagement MBO 2010 zal op basis van dit plan de instellingen ondersteunen en faciliteren.² De eerste actie was het verzoek aan de instellingen om plannen voor het invoeren van competentiegericht onderwijs in te dienen en die vervolgens jaarlijks te actualiseren.

Nederlands en rekenen moeten beter

De beheersing van de basisvaardigheden rekenen en taal verdient specifieke aandacht, want uit onderzoek blijkt dat mbo'ers op deze aspecten tekorten vertonen. In het

mbo zullen studenten beter voorbereid moeten worden op het hoger onderwijs. Niet alleen omdat dit wordt vereist vanuit het beroep, maar ook omdat het vervolgonderwijs en de samenleving er (steeds nadrukkelijker) om vragen.

Onderwijstijd

In het mbo is de situatie gegroeid waarin er bij een aantal opleidingen sprake was van onvoldoende begeleide lesuren. Niet in iedere opleiding kregen de studenten de hoeveelheid onderwijs waar zij recht op hebben. Zij gaven in 2007 ook zelf uiting aan hun onvrede over te weinig lesuren en lesuitval. De mbo-instellingen hebben daarop in het actieplan: 'Tien punten voor goed mbo' afgesproken dat iedere student kan rekenen op een evenwichtig pakket van theorie en praktijk met gegarandeerd minimaal 850 uur onderwijs. Deze norm wordt ook door studenten (JOB) als minimaal geacht. De Inspectie constateerde in het onderzoek van 2007 dat onderwijsinstellingen in het mbo zich ten opzichte van het vorige schooljaar hebben verbeterd in het halen van de norm. Uit dit onderzoek blijkt bovendien dat de nieuwe competentiegerichte opleidingen, vaker aan de 850-urennorm voldoen dan de traditionele opleidingen. Van de traditionele opleidingen voldoet 89% aan de urennorm, van de nieuwe opleidingen voldoet 95% aan de norm. Alertheid blijft echter geboden.

Een ingewikkelde structuur

Het bekostigd middelbaar beroepsonderwijs verzorgt via roc's, aoc's en vakinstellingen voor bijna een half miljoen studenten en volwassenen beroepsopleidingen. Er zijn in totaal 73 bekostigde mbo-instellingen (inclusief groen onderwijs) en meer dan 700 beroepsopleidingen. De roc's bieden bovendien trajecten in de educatie aan, aan ongeveer 150.000 mensen.

Daarnaast verzorgen niet-bekostigde³ instellingen nog eens voor ruim 1 miljoen volwassenen cursussen en opleidingen, voornamelijk in het kader van Leven Lang

¹ TK brief met kenmerk BVE/Stelsel/2007/39586 d.d. 19 oktober 2007.

² Het bestuurlijk arrangement dat met de MBO Raad, Colo en Paepo in juni 2007 is gesloten, vormt de basis voor het Plan van Aanpak MBO 2010.

³ In deze Strategische Agenda wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van de verzamelterm 'mbo-instellingen', waarmee de roc's, aoc's, vakinstellingen en niet-bekostigde instellingen wordt aangeduid. Waar nodig zal expliciet de naam van één van de onderwijstypen worden gebruikt.

Leren. Al met al is deze totale groep zeer divers. Het zijn onder andere studenten die een vak willen leren, risicogroepen zonder vooropleiding, talentvolle hbo-doorstromers en opstappers die zich later willen laten bij- of omscholen.

Binnen de 700 beroepsopleidingen zijn er vele differentiaties mogelijk. Er zijn namelijk vier kwalificatieniveaus, vier sectoren⁴ en twee leerwegen (beroepsopleidende leerweg (bol) en beroepsbegeleidende leerweg (bbl)).

Het mbo is dus zeer gedifferentieerd. Door de twee leerwegen kan het mbo meebewegen met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven speelt via de kenniscentra een belangrijke rol bij het ontwikkelen en vaststellen van de kwalificatiestructuur en daarbinnen de niveaus 1 tot en met 4. Op deze manier is geborgd dat het mbo-onderwijs kwalitatief voldoende aansluit op de gedifferentieerde vraag van de arbeidsmarkt. De komende jaren is het echter wel zaak om de informatievoorziening over de verschillen tussen de niveaus voor werkgevers, ouders en studenten verder te verbeteren. Ook is het nodig om beter gebruik te maken van beschikbaar arbeidsmarktonderzoek bij de voorlichting aan studenten, opdat ze een arbeidsmarktrelevante beroepsopleiding volgen.

2.3 Nog geen optimale doorstroom in de beroepskolom

De overgang van vmbo naar mbo is voor veel studenten een moeilijk moment. Door een verkeerde studiekeuze, een onvolledig beroepsbeeld, ontbrekende samenwerking met bedrijven in het proces van studie- en beroepskeuze of onvoldoende samenwerking tussen het vmbo en mbo vallen studenten vaak al uit in het eerste jaar. Sommigen schrijven zich zelfs helemaal niet in voor een opleiding.

⁴ De roc's bieden middelbaar beroepsonderwijs in drie sectoren: techniek, economie en dienstverlening en gezondheidszorg. Aoc's bieden middelbaar beroepsonderwijs in de 'groene' sector. Het groene middelbaar beroepsonderwijs is ingedeeld in acht belevingswerelden. Het zijn opleidingen voor specifieke branches of beroepen: meubelmakers, schilders, grafici, slaggers, instrumentmakers, de visserij, scheepvaart en transport (MBO Raad, 2007).

Mbo-instellingen kennen wettelijk gezien een drempelloze instroom voor de niveaus 1 en 2. Dat betekent dat vmbo-schoolverlaters zonder diploma toch kunnen beginnen met een mbo-opleiding. Er zijn mbo-instellingen waar 20% van de vmbo-instromers geen diploma heeft. Die instellingen staan voor de lastige opgave om die jongeren toch nog zoveel mogelijk een diploma op niveau 1 of 2 te laten behalen.

Ruim de helft (52%) van de gediplomeerden in de beroepsopleidende leerweg van het mbo op niveau 4 stroomt door naar een hbo-opleiding. Mbo'ers halen vaker dan havisten binnen vijf jaar het hbo-diploma. Dit komt doordat mbo'ers vaak een speciaal verkort doorstroomprogramma volgen, met een nominale studieduur van bijvoorbeeld 3 jaar.⁵ Van de mbo-gediplomeerden die in 2000 een hbo-opleiding begonnen, had 5 jaar later 57% de opleiding met een diploma afgerond. Echter, uiteindelijk haalt slechts 67% een diploma, terwijl dit bij 72% van de havisten het geval is. Daarnaast is de uitval van mbo'ers in het hoger beroepsonderwijs hoog: zo'n 20% stopt in of direct na het eerste jaar met de studie. Over alle hbo'ers genomen is dit percentage 15%. Voor mbo'ers die doorstromen naar het hbo is dus nog voldoende ruimte voor een verbetering van het rendement.

Het succes van een goede doorstroom van mbo naar hbo is afhankelijk van de mate waarin de mbo en hbo opleidingen met elkaar samenwerken en op elkaar aansluiten (programmatisch en didactisch). Een succesvolle overstap van het mbo naar het hbo is het grootst voor studenten die in het mbo een technische opleiding volgen en ook op het hbo kiezen voor een techniekopleiding. Dit geldt ook voor studenten die kiezen voor een vervolgoopleiding in de groene sector (Lica, 2006). Wel zijn er hogescholen die zich kritisch uitlaten over de voorkennis van mbo-gediplomeerden. Het mbo zou hen onvoldoende voorbereiden op het hoger beroepsonderwijs (Onderwijsraad, 2008).

⁵ De nominale studieduur is de tijd die het opleidingsprogramma duurt wanneer een student daar zonder vertraging doorkomt. Een volledig hbo-bachelor programma heeft een nominale studieduur van 4 jaar.

2.4 Jongeren en volwassenen dreigen aansluiting op arbeidsmarkt en samenleving te missen

Nog steeds veel voortijdig schoolverlaters

De overheid wil dat in 2012 het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters tussen 12 en 23 jaar met 50% is verminderd ten opzichte van 2002. Dat betekent een daling van 71.000 in 2002 naar 35.000 in 2012. Jongeren verlaten om verschillende redenen ongekwalificeerd het onderwijs. Zo hebben sommige jongeren problemen met de verhouding theorie/praktijk in het onderwijs of ze hebben psychosociale problemen. Gezien de situatie waarin veel allochtone jongeren opgroeien (laag opleidingsniveau ouders, opgroeien in taalarme omgeving, woon-, - en gezinssituatie) is het geen verrassend gegeven dat deze jongeren relatief vaak instromen in de laagste niveaus.

Werkende jongeren alsnog een kwalificatie

Werkende jongeren zonder startkwalificatie vormen op de langere termijn een probleem. Ze hebben niet het scholingsniveau dat op de arbeidsmarkt vereist is. En bovendien verliezen ze bij stijgende werkloosheid als eerste hun baan en komen ze moeilijk weer aan werk. Ook vormt deze groep jongeren een onbenut potentieel dat op de huidige en toekomstige arbeidsmarkt juist hard nodig is.

2.5 Meer samenhang in het educatiebeleid

Educatie

Naast het beroepsonderwijs verzorgen alle roc's ook educatie. Educatieopleidingen zijn toegankelijk voor iedereen vanaf 18 jaar, maar zijn vooral bedoeld voor volwassenen die zich in een sociaal-economische achterstandpositie bevinden.

Gemeenten zijn beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor de aansturing van het educatiebudget. De bemoeienis van OCW met de volwasseneneducatie beperkt zich grotendeels tot het scheppen van de randvoorwaarden (middelen, minimale verantwoording en minimale informatievoorziening). Er is geen normatief kader waarbinnen verwachtingen voor het functioneren en presteren

van gemeenten worden aangegeven, omdat het de bedoeling was dat gemeenten zelf beleid konden maken. Gevolg hiervan is dat regionale en lokale verschillen zijn ontstaan. Bovendien houden zich naast OCW nog andere departementen bezig met de maatschappelijke en/of economische participatie van kansarme groepen. De belangrijkste voorbeelden daarvan zijn het re-integratiebeleid van SZW en het inburgeringsbeleid van VROM (WWI).

Vooral in grotere gemeenten weerspiegelt de ambtelijke en bestuurlijke taakverdeling veelal die van de rijksoverheid. Indien gemeenten deze taakverdeling weten te doorbreken dan stuiten zij veelal op de onmogelijkheden om de verschillende middelen effectief te bundelen. De veelheid en complexiteit aan middelen die ingezet kunnen worden, met elk een eigen financierings- en verantwoordingsystematiek en bijkomende administratieve lasten, zijn hier debet aan. Ten slotte staat ook de spanning die bestaat tussen verschillende beleidsdoelen de slagvaardigheid van gemeenten in de weg.

Laaggeletterdheid

Anderhalf miljoen mensen zijn laaggeletterd; ze hebben moeite met lezen en schrijven. Bovendien blijkt uit inspectieonderzoek dat het probleem zich niet beperkt tot volwassenen. Er zijn ook jongeren die laaggeletterd het onderwijs verlaten; taalzwakke studenten, voortijdige schoolverlaters. Daarom zijn nieuwe initiatieven genomen, zoals het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 'Van A tot Z betrokken'* en het onlangs gesloten convenant Laaggeletterdheid.

2.6 Strategische Agenda mbo sluit aan bij lopende initiatieven

Drie van de hierboven beschreven beleidsdoelstellingen kunnen niet alleen binnen het middelbaar beroepsonderwijs worden gerealiseerd:

- ⋮ Het verbeteren van de aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt.
- ⋮ Het verbeteren van de aansluitingen tussen vmbo-mbo-hbo

- ⋮ Het bevorderen van participatie van groepen jongeren en volwassenen die nu de aansluiting op de samenleving en de arbeidsmarkt dreigen te missen.

Het is duidelijk dat ook andere maatschappelijke organisaties daar een bijdrage aan moeten en kunnen leveren. Dit wordt ook onderkend in het Manifest *Talent ontwikkelen, talent benutten*, waarin sociale partners, gemeenten en scholenveld nadere afspraken hebben gemaakt over het bestrijden van voortijdig schoolverlaten, flexibilisering van het onderwijs, versterking van het praktijkleren en het bevorderen van een leven lang leren. Het is nu zaak deze afspraken in de regio's gerealiseerd te krijgen.

In het programma Nederland Ondernemend Innovatieland heeft het kabinet zich het doel gesteld om kennis, ondernemerschap en innovatie in te zetten om de uitdagingen binnen een aantal belangrijke maatschappelijke thema's aan te pakken. Een van deze thema's is onderwijs. In interdepartementaal verband wordt de

Maatschappelijke Innovatieagenda Onderwijs opgesteld, met concrete voorstellen om door innovatie, ondernemerschap en interdepartementale samenwerking een bijdrage te leveren aan de belangrijkste uitdagingen in het onderwijs. Hierin zal ook verkend worden wat de bijdrage kan zijn aan de vijf beleidsdoelstellingen uit deze agenda.

3 Visie op de toekomst, 2008 - 2011

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van vijf beleidsdoelstellingen beschreven wat we willen bereiken en hoe we dat gaan doen. Resumerend zijn de beleidsdoelstellingen:

1. **Betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt**
2. **Verbetering van de onderwijskwaliteit**
3. **Verbetering van de aansluitingen in de beroepskolom**
4. **Actieve en duurzame participatie aan onderwijs en arbeidsmarkt**
5. **Duidelijkere positionering van de educatie.**

3.1 Betere aansluiting beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt

Wat willen we bereiken?

Het middelbaar beroepsonderwijs moet studenten de garantie bieden dat ze goed voorbereid zijn op zowel de samenleving als op de arbeidsmarkt. Daarom is het

belangrijk dat het onderwijs dat ze hebben genoten goed aansluit op de wensen en behoeften van de arbeidsmarkt. Het is onze ambitie om ervoor te zorgen dat er een zo goed mogelijke match is, zowel kwalitatief als kwantitatief, tussen de vraag en het aanbod van gekwalificeerd personeel. Overigens zijn met betrekking tot de matching rond bpv-plaatsen de afgelopen jaren twee instrumenten ontwikkeld die in toenemende mate worden gebruikt, de site www.stagemarkt.nl van de samenwerkende kenniscentra en de Colo-barometer van de stage- en leerbanenmarkt. Met behulp van beide instrumenten wordt waardevolle informatie ontsloten die behulpzaam kan zijn bij het matchen van studenten naar de bpv-plek.

In kwalitatief opzicht willen we dat onderwijsinstellingen en leerbedrijven op diverse niveaus nauwer contact met elkaar onderhouden. Een grotere betrokkenheid en intensievere samenwerking tussen onderwijsinstellingen, kenniscentra, (leer)bedrijven en georganiseerd bedrijfsleven in de regio kan bevorderen dat de kwaliteit

van het onderwijsleerproces van de student (inclusief de beroepspraktijkvorming) van een hoog niveau is. Bij de beroepspraktijkvorming is het zaak dat er rekening wordt gehouden met wat de student al aan kennis en vaardigheden bezit, de leerbehoefte van de student en de verwachtingen van het leerbedrijf. Om dit zo goed mogelijk op elkaar te laten aansluiten, is het van belang dat de website www.stagemarkt.nl verder wordt ontwikkeld zodat dit instrument voor onderwijsinstellingen, studenten en leerbedrijven stimulerend werkt om tot een inhoudelijke match te komen.

In kwantitatief opzicht willen we dat voor het formuleren en oplossen van het tekortenvraagstuk partijen in de regio aangeven wat de behoefte van de arbeidsmarkt (vraag) is en wat de beroepsopleiding kan leveren (aanbod).⁶

Heldere taakverdeling tussen onderwijsinstellingen en kenniscentra

In het bestuurlijk arrangement (juni, 2007) hebben we de verantwoordelijkheidsverdeling verhelderd en met partijen afspraken gemaakt over wat we van hen verwachten en over het belang van samenwerking binnen deze taakverdeling.

Deze taakverdeling tussen mbo-instellingen en kenniscentra is kort samengevat als volgt:

- ⋮ Kenniscentra zijn verantwoordelijk voor het werven van voldoende en kwalitatief hoogwaardige (geaccrediteerde) bpv-plaatsen (naar regio, niveau en leerweg), het ondersteunen van de leerbedrijven bij hun opleidingsfunctie en het regelmatig beoordelen van de kwaliteit van de leerbedrijven.
- ⋮ Onderwijsinstellingen zijn verantwoordelijk voor het begeleiden van studenten naar een geschikte bpv-plek⁷, voor een goede begeleiding van de student tij-

⁶ Overigens moet hier bij worden opgemerkt dat voor een groot deel van de mbo-studenten het mbo geen eindonderwijs is. Maar liefst 44% van mbo-gediplomeerden op niveau 4 stroomt direct door naar het HBO. Dit heeft effect op de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en daarom moeten deze gegevens worden meegenomen in de cijfers over vraag en aanbod op de arbeidsmarkt zoals de Colo-barometer.

⁷ Studenten hebben op dit punt ook een inspanningsverplichting.

dens de beroepspraktijkvorming en voor een goede afstemming tussen de begeleiding vanuit de onderwijsinstelling en de vakmatige begeleiding binnen het leerbedrijf.

- ⋮ Om de kwaliteit van de bpv te verhogen en te garanderen dat alle studenten een passende bpv-plaats vinden, moeten instellingen, kenniscentra en leerbedrijf nauw samenwerken en informatie delen over vraag en aanbod aan bpv-plaatsen. Voor alle partijen geldt dat rekening gehouden moet worden met ontwikkelingen op de (regionale) arbeidsmarkt.

Kwaliteit beroepspraktijkvorming borgen

We gaan ervan uit dat de partijen hun verantwoordelijkheid rondom bpv zullen waarmaken. Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer blijkt dat zowel leerbedrijven als studenten niet erg tevreden zijn over de betrokkenheid van de instelling bij de bpv. Dit blijkt ook uit het tevredenheidsonderzoek onder studenten van de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (Job) van 2007. Een betere afstemming tussen scholen en leerbedrijven is volgens hen daarom noodzakelijk. Dit geldt in het bijzonder voor de aansluiting van het onderwijsprogramma op de bpv en de begeleiding door de school en stagedocent. De Inspectie zal daarom de komende periode binnen de kaders van het risicogerichte toezicht op instellingen expliciet aandacht besteden aan de begeleiding van de student en de samenwerking en communicatie met het leerbedrijf door de school. Dit zal gebeuren door middel van thema-onderzoek en door het monitoren van de ontwikkelingen. Hierbij zal ook worden gekeken naar de wijze waarop instellingen onderscheid maken in de begeleiding van bol- en bbl-studenten en of dit de juiste is. Het is aan de programmamanager leerbedrijven om deze samenwerking verder te ondersteunen en te stimuleren.

Sterkere regionale samenwerking

Om tot regionale afspraken te komen over de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt zijn vele partijen nodig, zoals onderwijsinstellingen, gemeenten, kenniscentra, leerbedrijven, regionaal en sectoraal (georganiseerd) bedrijfsleven en CWI. In het recente verleden zijn door de rijksoverheid veel initiatieven ontplooid om in de regio de samenwerking te versterken:

- ⋮ OCW heeft de mbo-instellingen financieel gefaciliteerd (via de regelingen Stagebox 2006-2010, Innovatiebox 2006-2009 en het Innovatiearrangement 2006-2009). In deze drie regelingen staat het versterken van de regionale samenwerking centraal.
- ⋮ OCW en SZW hebben de projectdirectie Leren en Werken opgericht, die primair tot doel heeft in de regio initiatieven op het terrein van een leven lang leren aan te jagen.
- ⋮ OCW sluit met gemeenten en onderwijsinstellingen en gemeenten convenanten af, waarin afspraken worden gemaakt om het voortijdig schoolverlaten te bestrijden.
- ⋮ Met het Programma Bèta & Techniek wordt gericht gestuurd op een betere afstemming tussen vraag en aanbod in de regio.
- ⋮ Er zijn in elke regio Technocentra die binnen de technische sector de samenwerking tussen beroepsonderwijs en bedrijven initiëren, organiseren en faciliteren. Doelen zijn kennisoverdracht, gezamenlijk apparatuurgebruik en versterking van de aansluiting beroepsonderwijs en arbeidsmarkt.
- ⋮ Er komt in nauwe samenwerking tussen OCW, EZ en SZW een aanvalsplan van de TOA (Taskforce Technologie, Onderwijs en Arbeidsmarkt). De TOA is in het coalitieakkoord al aangekondigd en zal in februari/maart 2008 ingesteld worden. Doel is bedrijven direct te betrekken bij het onderwijs om de (dreigende) tekorten aan technische geschoolde mensen aan te pakken.
- ⋮ Vanuit de ministeries van EZ, LNV en OCW wordt ondernemerschap in het onderwijs bevorderd via het Partnership Leren Ondernemen. De komende jaren zal het accent voor het mbo liggen op het bevorderen van netwerken rond de scholen, die actief met ondernemerschap aan de slag gaan.

Er is dus een veelheid aan initiatieven en extra middelen. Hoewel dat positief is, betekent het ook een risico van versnippering, onnodige bestuurlijke drukte en mogelijk conflicterende afspraken. Daarom zullen we op korte termijn alle bestaande initiatieven in kaart brengen, om ze - met de meest betrokken partijen - af te stemmen voor het grootst mogelijke effect. Dit zal uitmonden in een *Regionale Agenda*, waarover OCW, LNV, EZ en SZW

met (private) mbo-instellingen en hun partners, waaronder met name de gemeenten, in de regio nadere afspraken zullen maken.

Het belangrijkste thema waarover afspraken kunnen worden gemaakt is de kwantitatieve aansluiting tussen de vraag naar personeel op de arbeidsmarkt en het aanbod vanuit de opleidingen van mbo-instellingen, in het bijzonder voor de sectoren waar sprake is van een tekort aan personeel (techniek, zorg en de groensector). Het streven is erop gericht jongeren zoveel mogelijk op te leiden voor beroepen waarnaar op de arbeidsmarkt vraag is en de instroom in opleidingen met weinig arbeidsmarktperspectief te beperken. Daarvoor moet het bedrijfsleven inzicht geven in de vraag naar personeel en moeten de loopbaanperspectieven voor studenten transparant worden gemaakt, zodat studenten over de juiste informatie beschikken om daarop hun studiekeuze op te baseren. Daarnaast moet, uit oogpunt van participatie, de band tussen de keten voor werk en inkomen en mbo-instellingen versterkt worden om mensen zonder werk voor te bereiden op een duurzame plek op de arbeidsmarkt. Gelieerde thema's, zoals bijvoorbeeld de doorstroom binnen de beroepskolom, een leven lang leren, het stimuleren van de toepassing van evc, scholing van werkende vsv-ers, kunnen ook worden opgenomen in een gezamenlijke regionale agenda. De Rijksoverheid kent momenteel een aantal gerichte stimuleringsprogramma's voor deze thema's. Op langere termijn zouden deze programma's een structurele verankering in de regionale agenda's kunnen krijgen. De uiteindelijke selectie van thema's waarover afspraken worden gemaakt is natuurlijk ook een zaak van partijen in de regio's zelf. Het Rijk ondersteunt dergelijke initiatieven die 'van onderop' worden ondernomen. Overigens kan voor (unieke) kleinschalige opleidingen een te sterke focus op de regio belemmerend werken. Immers, voor deze opleidingen is Nederland en Europa vaak de 'regio.' Verschillende oplossingsstrategieën om het voortbestaan van deze opleidingen te waarborgen zijn mogelijk en vragen de aandacht.

Voor de langere termijn kan gedacht worden aan een investeringsprogramma voor bepaalde mbo-opleidingen, waar een grote vraag naar is (bijvoorbeeld techniek).

Het uitgangspunt van een dergelijk investeringsprogramma is de opleidingsbehoefte van werkenden of nieuw aan te nemen personeel. Hierbij is dus niet de leerplek het uitgangspunt, maar de behoefte van de arbeidsmarkt die sterker dan nu het geval de toestroom naar het mbo moet gaan bepalen. Hier ligt ook een rol voor de O&O-fondsen, met name via het vormgeven van individuele trekkingsrechten.

Als één van de grotere werkgevers in Nederland beschikt Defensie over een breed scala aan functies om haar taken uit te voeren. Dat zijn niet alleen gevechtsfuncties, maar ook ondersteunende functies in de techniek, op administratief gebied, in de bouw, gezondheidszorg, ICT of in transport en logistiek. Defensie en roc's werken al samen aan het verzorgen van erkende middelbare beroepsopleidingen voor (aankomende medewerkers van Defensie. Het doel is deze samenwerking, mede uit het oogpunt van de invoering van de kwalificatieplicht tot 18 jaar, te versterken. Deze samenwerking is op 2 november 2007 bekrachtigd middels de Samenwerkingsovereenkomst tussen het ministerie van Defensie, het ministerie van SZW en het ministerie van OCW.

Beroepsonderwijs in bedrijf

Door de vergrijzing (meer ouderen) en de ontgroening (minder jongeren) is er een grote vraag naar personeel in diverse sectoren van de arbeidsmarkt. Met bedrijfsscholen willen wij tegemoet komen aan dit grote maatschappelijke probleem. Onder bedrijfsscholen verstaan we in dit verband authentieke werkomgevingen, waar volledige leertrajecten (theorie en praktijk) doorlopen kunnen worden. Ze zijn vooral te vinden bij grotere bedrijven en in de opleidingsinfrastructuur van samenwerkende bedrijven in een regio of een branche. Op bedrijfsscholen kunnen jongeren en volwassenen direct beginnen met werken en ondertussen op de werkvloer het 'theoretische' onderwijs krijgen. Ze kiezen daarmee voor onderwijs (werkend leren) en een vast contract. Dat is voor veel mensen een interessante optie.

De ontwikkeling van bedrijfsscholen (zoals het Schiphol College of de Sappafabriek in Ede) past bij de trend van leren dat meer en meer in de praktijk plaatsvindt. Dit

kan leiden tot nieuwe of andere vormen van praktijkleren, waarbij ook de rol van het bedrijfsleven, kenniscentra en de mbo-instellingen anders kan zijn dan tot nu toe. Mede naar aanleiding van de afspraken op de Participatietop (juni 2007) streven wij in de komende jaren naar een betere, meer flexibele en verdergaande samenwerking tussen het onderwijs en bedrijfsleven (grote én kleine bedrijven), waarbij de mbo-instelling de eindverantwoordelijkheid heeft voor het leerproces van de student. Ook private onderwijsinstellingen en de branche-vertegenwoordiging kunnen hierbij worden betrokken. Daarom willen wij de bestaande initiatieven inventariseren en bekijken en bepalen of en zo ja er extra stimulansen nodig zijn. Uitgangspunt is dat bedrijven en mbo-instellingen (zodanig ondersteund door kenniscentra) gezamenlijk komen tot een nieuwe vorm van praktijkleren, waarbij het onderwijstraject direct en volledig op de werkvloer plaatsvindt.⁸ Dit moet leiden tot een volwaardig mbo-diploma, met een garantie voor de drievoudige kwalificatie. Bekeken wordt of er via deze weg een alternatief geboden kan worden voor bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaters, of zeer getalenteerde studenten. Daarnaast willen wij tegemoet komen aan de dringende personeelsbehoefte van het bedrijfsleven. De subsidieregeling *Beroepsonderwijs in Bedrijf* van het ministerie van EZ kan hierbij ondersteunend zijn. Het doel van deze regeling is de samenwerking van onderwijsnemers en instellingen voor beroepsonderwijs op het gebied van praktijkleren te stimuleren en te versterken. Dat maakt het beroepsonderwijs aantrekkelijker en verbetert de aansluiting op de arbeidsmarkt, wat resulteert in een hoger gekwalificeerde beroepsopleiding. Voor volwassenen zal het experiment bedrijfsscholen worden uitgevoerd bij de voorhoedescholen.⁹

⁸ In de experimenten rond de bedrijfsscholen zal de rolverdeling tussen bedrijf, school en kenniscentrum een specifiek aandachtspunt zijn. Op termijn zal moeten worden nagegaan of deze experimenten leiden tot aanpassing van de wet en de bekostiging.

⁹ De Voorhoedescholen zijn: ROC Albeda, ROC de Leijgraaf, ROC Eindhoven, ROC Alfa, AOC Oost, Hogeschool Windesheim en Hogeschool Amsterdam.

Aannamebeleid van studenten door instellingen

Uit het studententevredenheidsonderzoek van JongerenOrganisatie Beroepsonderwijs (JOB) blijkt dat bijna 20% van de bol-studenten en 11% van de bbl-studenten moeite heeft met het vinden van een bpv-plek. Het komt daarnaast regelmatig voor dat studenten zich niet kunnen inschrijven voor een bbl-opleiding, omdat zij (nog) geen bpv-plek hadden gevonden. Op de meeste BVE-instellingen was het hebben van een bpv-plek in 2006 zelfs een voorwaarde om aan een bbl-opleiding te mogen beginnen. Dit is een onwenselijke ontwikkeling, zeker vanuit het oogpunt van de kwalificatieplicht, het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en het leveren van maatwerk aan studenten. BVE-instellingen moeten zich maximaal inspannen om voor iedereen die een mbo-opleiding volgt of wil volgen, een erkende bpv-plaats te vinden. Simulatieplaatsen zijn geen volwaardige vervanging van reguliere bpv-plaatsen. Indien voor een bepaalde opleiding moeilijk bpv-plaatsen te vinden zijn, zal de mbo-instelling met de student tot een alternatief moeten komen. Dit kan zowel betekenen dat de student switcht van bbl naar bol of kiest voor een andere opleiding.

Een onderwerp dat in dit verband specifieke aandacht behoeft is de plaats van de opleiding Arbeidsmarktgekwalificeerd Assistent (AKA), die sinds enkele jaren als experimentele opleiding onderdeel uitmaakt van het systeem van beroepskwalificerende opleidingen. De opleiding AKA is een mbo niveau-1 opleiding, die studenten voorbereidt op de regionale arbeidsmarkt of op doorstroom naar mbo 2-niveau. De opleiding richt zich op studenten die een praktische instelling hebben, veel behoefte hebben aan begeleiding en nog niet goed weten wat ze willen of kunnen. Over de vraag of de AKA-opleiding onderdeel moet gaan uitmaken van het stelsel van beroepskwalificerende opleidingen, brengt het procesmanagement MBO 2010 in het voorjaar van 2008 een advies uit. Op basis van dit advies en andere adviezen willen wij met de relevante betrokken partijen nagaan wat de gewenste positionering van de AKA-opleiding in het mbo zou moeten zijn.

Vooraf duidelijkheid over arbeidsmarkt-perspectief van een opleiding

Het *Wetsvoorstel vermindering administratieve lasten* (DAL) verplicht instellingen om studenten van te voren te wijzen op het arbeidsmarktperspectief van een opleiding. De instellingen kunnen daarvoor gebruik maken van de arbeidsmarkt-, stagemarkt en onderwijsadviezen die de kenniscentra en het georganiseerd bedrijfsleven periodiek leveren via websites en brochures (zoals stagemarkt.nl, kansopwerk.nl, kansopstage.nl en de Color barometer). Goede afspraken tussen de kenniscentra, het (georganiseerde) bedrijfsleven en de onderwijsinstellingen op basis van arbeidsmarktonderzoeken leidt tot een beter op de arbeidsmarkt afgestemd opleidingsaanbod en garandeert ook de beschikbaarheid van stageplaatsen. Met de inspectie wordt het toezicht op de zorgplicht nader uitgewerkt.

Erkenning van leerbedrijven: beter en simpeler

Ons streven is om de kwaliteit van de erkenning van leerbedrijven te verbeteren. Om dit te bereiken hebben we met het *Wetsvoorstel vermindering administratieve lasten* een eerste stap gezet. Dit wetsvoorstel regelt dat de erkenningsprocedure van leerbedrijven wordt vereenvoudigd. Een vereenvoudiging van de erkenning mag echter niet leiden tot een vermindering van de kwaliteit van de erkenning. Om die reden zal de Inspectie bij de kenniscentra gaan toezien op de kwaliteit van de erkenning.

Hoe om te gaan met toename beroepspraktijkvorming?

In de vorige paragraaf is beschreven dat bpv de laatste jaren flink is gegroeid. Het bedrijfsleven heeft aangegeven de grenzen van hun absorptievermogen voor het verzorgen en begeleiden van bpv te bereiken. Dat roept twee vragen op: moet de omvang van de beroepspraktijkvorming worden begrensd, zodat er een duidelijker onderscheid ontstaat tussen de bol en bbl? En wat is de rol van het bedrijfsleven bij praktijkleren? We willen hierover medio 2008 met alle betrokken partijen nadere afspraken maken, en die opnemen in een nieuw bekostigingssysteem.

Ondernemerschap en innovatie

Het kabinet wil ondernemend gedrag en zelfstandig ondernemerschap bevorderen. De reden hiervoor is dat Nederland ondernemende mensen nodig heeft. Het gaat hierbij om het bevorderen van een ondernemende houding (als werknemer, vrijwilliger of iemand die een gezinshuishouding runt), en om mensen die een eigen bedrijf kunnen runnen (als kleine zelfstandige of grote werkgever). Het kabinet ziet hier een rol voor het onderwijs weggelegd.

Veel beroepen op mbo-niveau lenen zich voor zelfstandig ondernemerschap en in de betreffende opleidingen worden studenten hierop voorbereid. Daarnaast vindt met de omvorming van het op eindtermen gebaseerde beroepsonderwijs tot competentiegerichte opleidingen een omslag plaats naar onderwijs dat meer vergt van de zelfstandige en ondernemende houding van studenten. Ook zijn er tal van meer projectmatige initiatieven in het mbo. Hoewel er dus al veel gebeurt op het gebied van ondernemerschap, kan dit verder geprofessionaliseerd en verankerd worden in de gehele onderwijsorganisatie. Tezamen met het ministerie van EZ zal de komende jaren een extra impuls worden gegeven aan het verankeren van het leren ondernemen – gericht op de ondernemende houding en zelfstandig ondernemerschap – in het mbo. Het gaat hierbij om het ondersteunen en professionaliseren van docenten voor leren ondernemen, het enthousiasmeren van de onderwijsinstelling als geheel, en om het creëren van aandacht binnen kwalificatiedossiers. Door het kabinet is 30 miljoen euro beschikbaar gesteld voor ondernemerschap in het onderwijs, waaronder de MBO-sector.

Ook innovatie in en vanuit het beroepsonderwijs blijft van belang. In toenemende mate staan mbo-instellingen aan de basis voor de ontwikkeling en uitwisseling van kennis en vernieuwingen. Het is dan van belang dat instellingen, hogescholen en het bedrijfsleven – en dan met name het MKB – samenwerken in de regio. Dat leidt bijvoorbeeld tot meer toepassing van kennis door bedrijven en daarmee tot innovaties vanuit de netwerkvorming die heeft plaatsgevonden. De Innovatieagenda, zoals die de afgelopen jaren is opgesteld, blijft van kracht en

wordt waar nodig aangepast aan de noodzakelijke ontwikkelingen in het mbo én het bedrijfsleven. De Innovatiebox-regeling en het Innovatie-arrangement blijven daarvoor de geëigende instrumenten, mede omdat ze als voorwaarde hanteren dat scholen en bedrijven als partners nauw met elkaar samenwerken.

Een leven lang leren

Investeren in een leven lang leren is belangrijk omdat de samenleving in hoog tempo verandert en er dus steeds nieuwe eisen worden gesteld aan werknemers. Van oudsher zijn vooral private onderwijsaanbieders op de markt van postinitieel onderwijs actief. De laatste jaren richten ook publiek bekostigde instellingen zich meer op opleidingen voor werkenden en werkzoekenden. Flexibiliteit, vraaggericht werken en maatwerk zijn daarbij de kernwoorden.

Naast verbeteringen die hieruit voortkomen voor de inrichting van de post-initiële onderwijsprogramma's (flexibeler, maatwerkgericht, inbedding van EVC) versterkt een goede relatie van mbo-instellingen met bedrijven op het gebied van leven lang leren ook de responsiviteit van het (bekostigd) initieel beroepsonderwijs. Scholen die veel doen aan post-initiële scholing zijn het best op de hoogte van de innovaties in het bedrijfsleven en zijn daardoor ook beter in staat die vernieuwingen inhoudelijk te vertalen naar het initiële beroepsonderwijs. We zouden graag zien dat de bekostigde mbo-instellingen zich ontwikkelen tot brede instellingen voor leven lang leren waarbij initieel en post-initieel onderwijs elkaar versterken. Om werkzoekenden weer actief te laten worden op de arbeidsmarkt en om werkenden te stimuleren zich verder te scholen of van functie te veranderen is regionale samenwerking hard nodig. Het is cruciaal dat onderwijsaanbieders (publiek en privaat), werkgevers, werknemers, gemeenten (CWI en UWV) gezamenlijk aan de scholingsvraag van werkzoekenden en werkgevers tegemoet komen. Vraaggestuurde combinaties van leren en werken zijn het meest kansrijk om werkzoekenden op de arbeidsmarkt te laten participeren. Tijdens de Participatietop is afgesproken dat de Stichting van de Arbeid en het kabinet nagaan hoe samenwerking tussen partijen op regionaal niveau kan

worden bevorderd en vormgegeven, voor een effectieve aansluiting tussen vraag en aanbod.

De afgelopen jaren hebben de overheid, onderwijsinstellingen en bedrijven afspraken gemaakt over het (op)scholen van werkenden en werkzoekenden. Hierdoor zijn er zowel in het mbo als in het hbo op grote schaal leerwerktrajecten gerealiseerd. We willen de komende jaren op deze ingeslagen weg verder gaan. Zie ook het Plan van Aanpak 2008-2011 *Doorpakken met Leren & Werken*, dat onlangs naar de Tweede Kamer is gestuurd en de afspraken die op dit punt zijn gemaakt in het manifest *Talent ontwikkelen, talent benutten* van de RWI en HBO Raad (2006). Ook de afspraken van de Participatietop zijn hiervoor relevant. Deze afspraken – die kunnen uitmonden in cao-afspraken van de sociale partners – bieden een goede basis voor een verdere aanpak van een leven lang leren. Wij zullen dan ook voortbouwen op de resultaten die door andere partijen op dit punt al zijn bereikt. In het bijzonder waar het scholing van werkenden in het kader van leven lang leren betreft, willen we nagaan of en zo ja, op welke wijze er gekomen kan worden tot versterking van arrangementen van publieke en private aanbieders, die al dan niet gezamenlijk, actief zijn op deze markt.

In de eerste helft van 2008 brengt de SER een advies uit over een leven lang leren. In dit advies wordt onder meer ingegaan op de vraag welke kansen werkgevers en werknemers samen kunnen benutten. Ook wordt nagegaan of aanvullend beleid van de overheid effectief en efficiënt is.

Versterken vraag en aanbod en kwaliteit van EVC

EVC is een belangrijk instrument om arbeidservaringen, informeel leren, te herkennen en te verzilveren in formele bewijzen van leren. Zowel de bekostigde instellingen, de niet-bekostigde instellingen als de kenniscentra instellingen zijn volop bezig EVC-instrumenten en -procedures te ontwikkelen en te koppelen aan maatwerk-aanbod voor werkenden en werklozen. De kenniscentra hebben inmiddels voor alle mbo-kwalificaties EVC-standaarden beschikbaar gesteld (www.evcstandaarden.nl).

Het is uitermate belangrijk dat de resultaten van EVC exact hetzelfde zijn als die van regulier onderwijs: een diploma op basis van EVC moet identiek zijn aan een gewoon diploma. We zullen het beleid rond de kwaliteitscode EVC met kracht voortzetten. Daarnaast is het belangrijk dat werkgevers en werknemers het instrument EVC kennen (zie afspraken participatietop). Daartoe wordt geïnvesteerd in communicatie.

Maatwerktrajecten voor werkenden en werkzoekenden

Op dit moment is er sprake van een spanning tussen de 300-urennorm en de vormgeving van maatwerk voor werkenden en werkzoekenden. Studenten die na een EVC-procedure minder dan 300 uur nodig hebben om hun bbl-diploma te halen, worden nog te vaak geconfronteerd met belemmeringen voor het volgen van een maatwerktraject. Soms komt dit doordat roc's in de veronderstelling verkeren hiervoor in het geheel geen bekostiging te ontvangen. Dat klopt niet. Een diploma telt altijd mee voor de bekostiging, mits de instelling een onderwijsinspanning heeft geleverd. In de discussie over de herziening van het bekostigingssystematiek mbo zullen we dit vraagstuk meenemen.

Scholingsplicht voor alleenstaande ouders met kinderen ouder dan vijf jaar

Er zijn op dit moment ruim 75.000 alleenstaande ouders in de bijstand. 68% daarvan heeft geen startkwalificatie. Voor een alleenstaande ouder met een kind jonger dan vijf jaar geldt een ontheffing van de sollicitatie- en arbeidsverplichting van maximaal zes jaar. Voor de rest bestaat een scholingsplicht. Scholing is van groot belang om alleenstaande ouders duurzaam te laten uitstromen uit een uitkering. Scholing biedt alleenstaande ouders nieuwe kansen, vooral als die scholing compact, concreet en arbeidsmarktrelevant is, en liefst gecombineerd met arbeidservaring. Bovendien geeft scholing kans op een hoger salaris, wat een parttime baan financieel haalbaar maakt. Voor een perspectiefrijke aanpak is aansluiting bij de interesses van de ouder, erkenning van verworven competenties en persoonlijke begeleiding van belang.

Indicatoren en streefwaarden

Indicator	Basiswaarde (2005)	Waarde (2007)	Streefwaarde (2011)
Het percentage studenten dat positief is over de bpv-plek	48%	48%	75%
Het percentage studenten dat tevreden is over de begeleiding	38%	-	65%
Deelname aan leer activiteiten door 25-64 jarigen	15,5%	15,6%	20% (2010)

Bron: begroting OCW 2008

Internationalisering

Vanuit sociaal-economisch en economisch oogpunt is het belangrijk dat mbo-instellingen internationaal gericht zijn. Het belangrijkste is het opdoen van internationale ervaring op individueel niveau, door buitenlandse stages mogelijk te maken van studenten en docenten. Dit is ook de belangrijkste Europese doelstelling op onderwijsgebied. Hiervoor zijn middelen beschikbaar uit het in 2007 ingestelde, geïntegreerde *Life Long Learning* - programma (met subprogramma's voor het mbo en de volwasseneducatie zoals *Leonardo da Vinci* en *Grundtvig*). Voor het mbo spelen vooral de grensregio's (België, Duitsland) een grote rol. Sinds 1 augustus 2007 is het voor mbo-studenten mogelijk studiefinanciering mee te nemen naar alle sectoren in de grenslanden en naar unieke opleidingen in de Europese onderwijsruimte. We streven ernaar om op korte termijn de meeneembare studiefinanciering breder mogelijk te maken. Colo adviseert de IB-Groep, in samenwerking met de kenniscentra, of een opleiding in aanmerking komt voor meeneembare studiefinanciering. Daarnaast loopt er een evaluatie waarin verder inzicht wordt verkregen in de ervaringen met studiefinanciering in de grenslanden tot nu toe. Daarbij zal de vergelijkbaarheid van de kwaliteit van opleidingen van de Nederlandse bol-opleidingen in relatie tot andere landen worden bezien. Voor meeneembaarheid naar andere landen in Europa of de wereld moet de informatie over inhoud en kwaliteit van opleidingen adequaat zijn.

Mobiliteit in het beroepsonderwijs wordt verder gestimuleerd door internationale diplomawaardering, een wettelijke taak die sinds 1994 belegd is bij Colo. Buitenlandse diplomahouders kunnen instromen naar de Nederlandse onderwijs- en arbeidsmarkt na waardering van hun

diploma, en datzelfde is het geval bij uitgaande mobiliteit. Daarnaast beschikt het mbo via Colo over een *National Reference Point* (NRP), een contactpunt voor vragen over nationale en internationale kwalificaties. Werkgevers en onderwijsinstellingen krijgen daar een beeld van wat een opleiding inhoudt.

De Europese dimensie in het beroepsonderwijs en de betrokkenheid van het bedrijfsleven bij internationalisering worden verder versterkt door meer transparantie van kwalificaties en erkenning van competenties mogelijk te maken en Europese samenwerking voor kwaliteitszorg. Als het aan de Europese Commissie ligt, wordt de mobiliteit van mbo-studenten bevorderd door het Europese paspoort/portfolio *Europass*, het nog te implementeren Europees Kwalificatie Raamwerk voor een Leven Lang Leren (*European Qualifications Framework EQF*) en het nog te ontwikkelen *European Credit Transfer System in VET (ECVET)*. *Europass* functioneert al. Over het *EQF* is in oktober 2007 een politiek akkoord bereikt, aanvaarding is voorzien in het eerste kwartaal van 2008. Bureau EIM heeft van OCW medio 2007 al de opdracht gekregen te onderzoeken hoe de implementatie in Nederland kan plaatsvinden.

De implementatie van het EQF (via een nader vorm te geven Nationaal Kwalificatie Raamwerk) zal in 2010 gereed moeten zijn. Het EQF moet de vergelijkbaarheid van kwalificaties die in de verschillende lidstaten van de Europese Unie zijn behaald vergemakkelijken en bijdragen aan een zinvolle plaatsing van stagiairs. De MBO Raad en Colo participeren in een Leonardo-project (*TransEQFrame*) dat de werking van het EQF in de praktijk toetst.

Uiterlijk in 2012 moeten alle (beroeps)kwalificaties in het certificaatsupplement bij de *Europass* worden aangeduid conform het *EQF*. Colo is verantwoordelijk voor het onderhoud van deze certificaatsupplementen. Of een verdergaande specificatie van kwalificaties door middel van Europese studiepunten mogelijk en zinvol is in het kader van *ECVET*, wordt nader bezien.

Stage- en uitwisselingsprogramma's zoals het (nu sub-) Programma *Leonardo da Vinci* en *BAND* (het bilaterale 'Austausch'-programma van Nederland en Duitsland) blijven belangrijk. Leonardo staat sinds de invoering van het geïntegreerde *LLL* – programma niet langer open voor het hoger onderwijs en is daarmee exclusief bestemd voor het mbo.

Om ervoor te zorgen dat het belang van internationalisering wordt (uit)gedragen, ook op het hoogste niveau in de onderwijsinstellingen en internationale stageprojecten, is het *Programma Internationalisering Beroepsonderwijs* ontwikkeld. Dit programma, waarvoor van 2007-2009 middelen beschikbaar zijn uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES), wordt uitgevoerd door het ministerie van EZ, in samenwerking met OCW en LNV. Het Programma (twee ronden per jaar) betreft naast het mbo ook het hbo.

Medio 2008 willen we een agenda internationalisering voor het middelbaar beroepsonderwijs uitbrengen. Daarin zal een nadere uitwerking gegeven worden van de uitbreiding van uitwisseling en meeneembaarheid van studiefinanciering naar andere landen dan de grenslanden.

3.2 Verbeteren van de onderwijskwaliteit

Wat willen we bereiken?

De inzet is dat per augustus 2010 de mbo-opleidingen zijn geënt op de nieuwe kwalificatiedossiers, die van onderop door het onderwijsveld en het bedrijfsleven in gezamenlijkheid zijn opgesteld. Op landelijk niveau is bepaald *wat* studenten moeten leren om een diploma te halen. Het is aan de instellingen om te bepalen *hoe* zij – in overleg met het regionale en sectorale bedrijfsleven –

het onderwijs vormgeven. De instellingen zijn verantwoordelijk voor het verzorgen van goed onderwijs en zij bepalen dus ook zelf de programmering, de didactische aanpak en de begeleidingsvorm die het beste bij hun studenten past. We verwachten dat met de invoering van de nieuwe kwalificaties de aansluiting met de arbeidsmarkt soepeler zal verlopen. Maar er ligt een belangrijke sleutel bij de instellingen zelf; zij moeten de juiste aanpak vinden die bij hun studentenpopulatie past.

Naast vaardigheden en competenties neemt in het competentiegericht onderwijs (cgo) ook de vakkennis een centrale plaats in. Daarvoor zijn goede en vakkundige docenten onmisbaar. Zij moeten op alle niveaus vakmanschap uitdragen en met verschillende studenten kunnen omgaan. Verder dienen instellingen ervoor te zorgen dat de examens op orde zijn. Van hen mag verwacht worden dat ze kwaliteit leveren, bewaken en zich hierover verantwoorden en dat ze de voorwaarden voor goed onderwijs en deugdelijke examens op orde hebben. Dat betekent dat de bedrijfsvoering adequaat is, het personeel op zijn of haar taak goed is voorbereid en voldoende onderwijstijd wordt gerealiseerd. We willen dat alle betrokkenen bij het mbo (studenten, leerbedrijven, kenniscentra, hbo) vertrouwen hebben in de kwaliteit van de opleidingen en uitgereikte diploma's.

De mbo-opleidingen zijn niet alleen een onderwijsplek, maar ook een kweekvijver voor talent. School is een plek om je talenten te ontdekken, te ontwikkelen en te benutten. Een plek waar je kunt leren excelleren en vakmanschap kunt verwerven. De daarbij behorende beroepstrots is dan ook een belangrijke doelstelling. Deze beroepstrots en vakmanschap komen het best tot uiting in onderwijs dat een goede kwaliteit heeft. Het mbo moet voldoende onderwijsuren verzorgen, goede begeleiding bieden en voldoende aandacht schenken aan rekenen en taal.

Hoe gaan we het doen?

Zorgvuldig invoeren competentiegericht beroepsonderwijs

Rapporten van Keesie (2007) en van Berenschot (2007) geven aan dat alle betrokkenen een meer op competenties ingericht beroepsonderwijs van harte ondersteunen. Er zijn echter ook knelpunten gebleken op instellingsniveau. Veel instellingen bleken de invoering van de nieuwe kwalificaties onvoldoende planmatig en beheerst aan te pakken wat tot klachten van docenten en studenten leidde. We hebben de instellingen dit schooljaar gevraagd een invoeringsplan in te dienen dat jaarlijks zal worden geactualiseerd. Het procesmanagement MBO 2010 zal desgewenst individuele instellingen adviseren en ondersteunen bij het oplossen van problemen, in het bijzonder op de thema's onderwijsinhoud, professionalisering van onderwijspersoneel en bedrijfsvoering. Vooral dat laatste thema verdient binnen de instellingen nog veel aandacht, want gebleken is dat verandering van het onderwijs ook gevolgen heeft voor de organisatorische en logistieke processen. Op basis van het invoeringsplan voert het procesmanagement gesprekken met elke instelling. In de rapportage *Op weg naar 2010* wordt op basis van de invoeringsplannen en de gesprekken de laatste stand van zaken weergegeven en wordt uiteengezet op welke thema's scholen ondersteuning nodig hebben. Deze rapportage vormt de basis voor het activiteitenplan van het procesmanagement MBO 2010.

We houden de voortgang nauwlettend in de gaten tijdens de resterende invoeringsperiode en grijpen in als dat nodig is. Cinop voert de jaarlijkse monitor cgo uit en de inspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs en de examens van experimentele opleidingen. Daarnaast wil OCW in gesprekken met studenten en docenten geregeld de vinger aan de pols houden over hoe het een en ander uitwerkt in de praktijk van alledag op de school. In het schooljaar 2009-2010 zal een eendevaluatie worden uitgevoerd naar het implementatieproces bij de instellingen.

Ondersteuning aan leerbedrijven

Een aanzienlijk gedeelte van het beroepsonderwijs vindt plaats in de leerbedrijven. Het bedrijfsleven is daarmee

de belangrijke partner bij het succesvol implementeren van het competentiegericht beroepsonderwijs en verdient daarbij een goede ondersteuning vanuit de kenniscentra. Gezien de nauwe verwevenheid van het onderwijs in de onderwijsinstellingen en het praktijkleren in de leerbedrijven is – naast een up to date bedrijfsvoering in de school - een goede operationele samenwerking, afstemming en informatie-uitwisseling tussen de scholen en de leerbedrijven van essentieel belang. Colo heeft per 1 september 2007, in samenspraak met de MBO Raad, Paepon en OCW een programmamanager 'ondersteuning leerbedrijven' aangezocht die de taak heeft de ondersteuning aan leerbedrijven vanuit kenniscentra te coördineren. Inmiddels vindt er nauwe afstemming en operationele samenwerking plaats tussen de programmamanager 'ondersteuning leerbedrijven' en het procesmanagement MBO 2010.

Voldoende onderwijstijd

Studenten hebben voldoende onderwijstijd nodig om zich de leerstof eigen te kunnen maken. Studenten en ouders moeten bij een voltijdse opleiding kunnen rekenen op het wettelijk vastgestelde minimum van 850 uren professioneel begeleide onderwijstijd. Deze minimumnorm wordt onderschreven door studenten (JOB) en scholen (MBO Raad). In 2006 is aangekondigd dat bij de controle in het studiejaar 2007-2008 instellingen die niet aan de wettelijke minimum norm van 850 contacturen voldoen wordt teruggevorderd. Van de 29 opleidingen hebben 19 opleidingen alsnog binnen het schooljaar aanvullende activiteiten uitgevoerd om te voldoen aan de norm. Voor 10 opleidingen die zich niet voldoende hebben hersteld, is inmiddels het besluit genomen tot terugvordering van de rijksbijdrage. In 2008 zal de inspectie opnieuw scherp toezien op voldoende geprogrammeerde en gerealiseerde onderwijstijd. Ook zal de dialoog over onderwijstijd en kwaliteit met alle partijen worden voortgezet.

Goede beheersing van Nederlands en rekenen

Het is van groot belang dat de mbo'er een goede beheersing heeft van het Nederlands en rekenen. Niet alleen voor zijn beroep, maar ook omdat het vervolgonderwijs en de samenleving er steeds nadrukkelijker om vragen. Om taalbeheersing transparant en meetbaar te

maken, heeft de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen leerstandaarden ontwikkeld voor de gehele beroepskolom. In de beleidsreactie op het eindadvies *Over de drempels met taal en rekenen* van de Commissie Meijerink wordt uitvoerig ingegaan op het voorstel van de Expertgroep om voor het mbo voor de onderdelen taal en rekenen een vorm van centrale examinering in te voeren. Ook zal nader worden ingegaan op de vraag hoe de voorgestelde referentieniveaus aan kunnen sluiten bij de kwalificatiestructuur mbo. Naar verwachting zal deze beleidsreactie eind april 2008 naar de Tweede Kamer worden gestuurd.

Werken aan vitaliteit

Over het algemeen geldt dat sport en bewegen goed zijn voor een gezonde en actieve leefstijl. Werkgevers vinden het ook belangrijk dat het onderwijs vitale toekomstige werknemers aflevert. Instellingen hebben via de 'vrije ruimte' de mogelijkheid bewegen en sport integraal onderdeel te laten uitmaken van het lesprogramma. Veel opleidingen hebben daarbij als ondersteuning gebruik gemaakt van de zogenaamde sprintpremie. Bovendien wordt de boodschap van meer sporten in het MBO extra kracht bijgezet via het nationaal team sport en bewegen in het MBO, een team van 100 prominente Nederlanders uit onder meer de wetenschap, media en werkgevers- en werknemerskringen. Door het inzetten van stagiaires kunnen sportverenigingen, scholen en wijken profiteren. Het MBO speelt een belangrijke rol als opleider voor wat betreft de uitvoering van de Impuls 'brede school, sport en cultuur'. Het voornemen is in het najaar van 2008 een sportconferentie te organiseren om sport en bewegen in het mbo te promoten.

Standaardisering via het examenprofiel

Overheid, politiek en bedrijfsleven willen het vertrouwen verhogen in de kwaliteit van de examinering en de waarde van het mbo-diploma. Dat moet gebeuren door borging van de inbreng en betrokkenheid van het georganiseerde bedrijfsleven bij de beoordeling van het beroepsgerichte deel van de opleiding. Daarnaast is er behoefte aan efficiëntie, het terugdringen van bureaucratie in het mbo en meer ruimte voor de professionals van de onderwijsinstellingen. Alle partijen in de mbo-sector (MBO

Raad, AOC Raad, Colo, Paepon, MKB Nederland, VNO-NCW) ondersteunen deze wens en hebben met elkaar gezocht naar een manier die hieraan tegemoet kan komen. Zij hebben de oplossing gevonden in de uitwerking van een examenprofiel dat past bij de afspraken in de sector over de kwalificatiestructuur, de wettelijk verantwoordelijkheden en de wens van zo min mogelijk bureaucratie. Om te kunnen beantwoorden aan de diversiteit van het middelbaar beroepsonderwijs, vindt standaardisering plaats op drie niveaus:

1. Een format examenprofiel als kaderstelling.
2. Een beknopt examenprofiel per kwalificatiedossier. Voor de samenhang en de duurzaamheid wordt er daarbij gestreefd om voor zoveel mogelijk kwalificatiedossiers hetzelfde profiel te hanteren.
3. Een examenregeling van de onderwijsinstelling.

Er wordt naar gestreefd om voor zoveel mogelijk kwalificatiedossiers hetzelfde examenprofiel te hanteren. Ook dient het examenprofiel te worden gevalideerd door onderwijs en bedrijfsleven, bijvoorbeeld via de paritaire commissie zoals voorgesteld door COLO en de MBO-raad. Het is de bedoeling dat de inspectie het examenprofiel als extra ijkpunt (bovenop de standaarden) hanteert bij haar toezicht.

Vanaf het schooljaar 2008/2009 zal worden geëxperimenteerd met het examenprofiel. Met deze experimenten, die de inspectie nauwkeurig zal volgen, bepalen we wat het examenprofiel bijdraagt aan standaardisering van de beroepsgerichte examinering. Bij de experimenten zal ook gebruik gemaakt worden van ervaringen uit lopende trajecten, zoals de standaardisering binnen het Actieplan Examinering in de groene sector.

Toezicht op kwaliteit onderwijs én examinering

Nu de overdracht van de wettelijke taken inzake toezicht op de examenkwaliteit van KCE organisatorisch is opgegaan in de inspectie wordt verder gewerkt aan de integratie van het toezicht op onderwijs en de examinering. Hierdoor kan toezicht een stuk efficiënter worden ingericht. De inspectie komt immers eenmaal op school

en dubbele informatie wordt voorkomen. Ook kunnen meer inhoudelijke verbindingen worden gelegd. Kwaliteit van onderwijs en kwaliteit van examinering zijn nauw met elkaar verbonden. Wel zal in het geïntegreerde toezicht altijd aparte aandacht zijn voor examinering en mag er in de toekomst niet worden gecompenseerd tussen de kwaliteit van onderwijs en kwaliteit van examinering.

Standaardisering en het benutten van de gezamenlijke inkoop van beroepsgerichte examens

De ontwikkeling naar competentiegericht onderwijs heeft ook gevolgen voor de examinering van de student en stelt ons daarmee voor andere vragen. Ook competentiegerichte examinering zal van onomstreden kwaliteit moeten zijn. De komende jaren zal op dit gebied dan ook veel meer moeten worden samengewerkt tussen instellingen, bedrijfsleven, kenniscentra en de toezichthouder. Onderzoek leert dat er op het gebied van gezamenlijke constructie van (competentiegerichte) examens al veel ontwikkeld is. Het verscherpte toezicht op de kwaliteit van de examinering zal daar ongetwijfeld aan hebben bijgedragen.

In alle sectoren zijn gecertificeerde examenleveranciers actief, hun marktaandeel is behoorlijk hoog en neemt verder toe. Betrokken scholen en het afnemend bedrijfsleven zien rondom standaardisering veel voordelen, zowel in termen van kwaliteit als doelmatigheid. We willen dan ook dat er snel meer gebruik gemaakt gaat worden van de voordelen van standaardisering, vooral voor de beroepsgerichte vakken. We gaan dat stimuleren door deze vorm van standaardisering te belonen met een vermindering van toezichtlast voor individuele instellingen. Ook zullen met sectororganisaties afspraken worden gemaakt over het stimuleren van nieuwe initiatieven tot samenwerking.

Het mbo-stelsel

De afgelopen jaren is onder regie van OCW, MBO Raad, Colo, en Paepon door de paritaire commissies van de kenniscentra (met sociale partners en onderwijs) gewerkt aan de ontwikkeling van één landelijke kwalificatiestructuur met nieuwe kwalificatiedossiers. In dit vernieuwingsproces is het aantal kwalificatiedossiers terugge-

bracht van ongeveer 700 naar 237. De inrichting van nieuwe competentiegerichte opleidingen door instellingen is een ingrijpende onderwijsvernieuwing. Daarom willen we de resterende overgangperiode (tot streefdatum 1 augustus 2010) de mbo-instellingen de rust en de ruimte geven om de nieuwe kwalificaties goed in te voeren. Daarom zal de nieuwe kwalificatiestructuur tot dan met rust gelaten worden en geen nieuwe stelselwijziging plaatsvinden.

Voor de periode daarna zijn er al verschillende adviezen voor vereenvoudiging van het mbo-stelsel. De Onderwijsraad pleit in de verkenning *Doorstroom en talentontwikkeling* (2007) voor een onderscheid tussen korte (mbo-1 en -2) en lange mbo-opleidingen (het huidige mbo-3 en -4). De korte opleidingen zijn daarbij praktisch van aard en gericht op het behalen van een startkwalificatie. Het bedrijfsleven en de kenniscentra zouden hier een belangrijke rol moeten hebben, vanwege de directe toeleiding naar de arbeidsmarkt. Lange opleidingen (minimaal drie jaar) zijn gericht op de arbeidsmarkt en op doorstroming naar het hbo. Om uitval te voorkomen zou een groot deel van de lange mbo-opleidingen compacter kunnen worden aangeboden (bijvoorbeeld in drie in plaats van vier jaar). We willen met betrokkenen de komende jaren kijken hoe hiermee om te gaan, waarbij we het voorstel van de Onderwijsraad zullen betrekken. Ook het advies *Op Koers* van de MBO Raad zullen we daarbij meenemen. In dat advies wordt een voorstel gedaan voor het invoeren van opleidingsdomeinen. Dat zijn clusters van verwante opleidingen, waarop studenten worden ingeschreven.

3.3 Verbeteren van de doorstroom in de beroepskolom

Wat willen we bereiken?

De ambitie is een beter functionerende beroepskolom (vmbo – mbo – hbo) die ervoor zorgt dat er minder studenten uitvallen en dat zoveel mogelijk studenten een diploma halen op een zo hoog mogelijk niveau. Dat vraagt om goede aansluitingen tussen de verschillende onderwijstypen en het wegwerken van onnodige belemmeringen. We willen dat een beroepsgerichte leerweg

Indicatoren en streefwaarden

Prestatie-indicator	Basiswaarde (2005)	Waarde (2007)	Streefwaarde (2011)
1 Percentage opleidingen met voldoende examenkwaliteit	52%	60%	85% ¹⁰
2 Oordeel van de student over de opleiding	6,7 rapportcijfer	6,6	7
3 Percentage opleidingen dat onderwijs geeft volgens de richtlijnen van de 850 urennorm (bol)	75% (2006)	-	100% (2008)
4 Percentage nieuwe opleidingen, ingericht op basis van nieuwe kwalificatiedossiers	8% (2006)	38%	100%
5 Percentage studenten in nieuwe opleidingen	9% (2006)	43%	100% ¹¹
6 Studentensucces per niveau ¹²		(2006)	
1	37%	42%	50%
2	47%	48%	60%
3	68%	67%	75%
4	70%	74%	75%

Bron: OCW begroting 2008

naar het hoger onderwijs een volwaardige leerroute wordt, naast de algemeen vormende leerroute. Dat kan als de doorstroom vanuit het vmbo via het mbo naar het hbo niet onnodig lang is, geen omwegen heeft en de leerwegen efficiënter worden ingericht. Dit betekent overigens niet dat er geen soepele switches meer mogelijk zouden zijn tussen de algemeen vormende leerweg en de beroepsgerichte leerweg. Ook de overstap van havo naar mbo en vice versa moet soepeler worden.

Eenzijds blijkt uit onderzoek¹³ naar doorlopende leerlijnen en samenwerking tussen de verschillende onderwijssectoren (vmbo-mbo-hbo) dat het voor instellingen lastig is om samen te werken. Daarvoor bestaan verschillende oorzaken. Scholen kunnen op te grote afstand van elkaar

liggen, het kan schorten aan organiserend vermogen of het gevoel van urgentie kan te laag zijn. Bovendien moeten verschillende schoolsoorten samenwerken, vanuit verschillende onderwijssectoren, met ieder hun eigen sturing.

Anderzijds zien we steeds meer initiatieven ontstaan tussen vmbo-scholen en BVE-instellingen en tussen BVE-instellingen en hbo-instellingen, waarbij een integrale aanpak centraal staat. Kenmerkend voor initiatieven tussen vmbo en BVE-instellingen is bijvoorbeeld dat de uitvoering van onderwijs en begeleiding van studenten geen onderscheiden onderdelen meer kent, maar één geheel vormt. Er wordt gewerkt vanuit een gemeenschappelijke visie, doelstelling en aanpak.

Loopbaanoriëntatie- en begeleiding zijn hierbij cruciaal.

¹⁰ Toelichting: de basiswaarde 2005 betreft de kwaliteitsborging van al langer bestaande eindtermgerichte opleidingen. In 2007 is voor de eerste keer een verklaring uitgereikt aan (experimentele) competentiegerichte opleidingen. Deze opleidingen zijn nieuw, scholen zijn nog volop bezig met het bepalen en ontwikkelen van passende examinering. Er zijn veel verschillende acties gestart om de kwaliteit van examens te stimuleren. Dat past ook bij de verlenging van de experimenteerperiode van het cgo. Het is realistisch te verwachten dat het percentage mbo-opleidingen met voldoende examenkwaliteit in de periode 2008-2010 zal stijgen tot circa 85%.

¹¹ Alle eerstejaars studenten die in 2010 een mbo-opleiding beginnen, volgen competentiegericht onderwijs. Studenten die zich vóór 2010 inschrijven voor een eindtermgerichte opleiding, worden in staat gesteld hun opleiding binnen het eindtermgerichte beroepsonderwijs af te ronden.

¹² Het percentage studenten dat de opleiding afrondt met een diploma.

¹³ Lica, 2006.

Vaak krijgen dergelijke initiatieven vorm op een zogenaamde 'campus', een scholencomplex voor studenten, waar volgens een (vernieuwend) onderwijsconcept wordt gewerkt aan de beroepskolom (vmbo-mbo). Naast deze initiatieven bestaan reeds langer de aoc's. In deze instellingen werken vmbo en mbo altijd samen. In sommige gevallen op aparte locaties, in andere gevallen gecombineerd in gedeelde locaties. Die locaties laten zien dat het verzorgen van het onderwijs voor scholieren en studenten in één gebouw goed beheersbaar is en vaak ook een toegevoegde waarde heeft.

Hoe gaan we dat doen?

Actieve benadering doelgroep

Sinds 1 augustus 2007 is de kwalificatieplicht ingevoerd. Die houdt in dat jongeren tot 18 jaar moeten proberen een startkwalificatie te halen. De jongeren en hun ouders zijn in december 2007 persoonlijk door staatssecretaris Van Bijsterveldt aangeschreven met het dringende advies om door te leren. Wij zijn voornemens dit ook in de volgende jaren te gaan doen. De gemeenten zullen hierbij worden betrokken.

Experimenten vmbo-mbo2

Vmbo en mbo moeten niet alleen meer samenwerken, maar ook inhoudelijk beter op elkaar aansluiten. Daarom start in het schooljaar 2008/2009 het experiment 'leergang vmbo-mbo2'. Het experiment moet het voor een groep studenten in de basisberoepsgerichte (bb-) leerweg makkelijker maken door te stromen van het vmbo-bb naar mbo, om zo hun diploma mbo-niveau 2 halen. Deze studenten in de bb-leerweg van het vmbo zijn kwetsbaar, omdat ze behoefte hebben aan een meer praktische invulling dan de bb-leerweg biedt. Het experiment betekent dat de student één geïntegreerd traject van vmbo-bb en mbo-niveau 2 volgt. Het onderwijs is meer praktijkgericht en de student kan op zijn vertrouwde school blijven, waar hij de leraren kent en waar één pedagogische-didactische aanpak wordt gehanteerd. Examinering vindt plaats onder auspiciën van de mbo-instelling. Het is de bedoeling het experiment met ingang van 1 augustus 2008 te starten en een groep van 5000 studenten de mogelijkheid te bieden om aan het experiment deel te nemen. Hierover moet echter de Tweede

Kamer zich nog uitspreken. Op de iets langere termijn willen we de organisatorische en juridische consequenties van dit experiment in kaart hebben gebracht. Daarbij zal ook worden nagegaan welke consequenties dit experiment heeft voor het bedrijfsleven.

Het experiment vmbo-mbo moet de volgende doelen haalbaar maken:

1. het maakt het mogelijk een aantrekkelijk en breed onderwijsaanbod te creëren;
2. het sluit aan op de behoeften en mogelijkheden van de studenten;
3. het moment van keuze van een sector in het vmbo wordt uitgesteld;
4. doorstroom vmbo-mbo wordt verbeterd;
5. tussentijdse ongediplomeerde uitstroom uit vmbo en mbo wordt zo veel mogelijk voorkomen;
6. meer studenten halen een diploma of een startkwalificatie.

Door middel van de experimenten (vmbo-mbo2) willen wij kennis en inzicht krijgen over efficiënte doorstroommogelijkheden in de beroepskolom. De experimenten worden 'van onderop' vormgegeven en begeleid door deskundige onderzoekers en lectoren, zodat ze *evidence based* zijn.

Efficiënte leerroute mbo-hbo

Ook de aansluiting tussen mbo en hbo kan beter. Het gaat hierbij om een betere inhoudelijke en programmatische aansluiting en een betere voorbereiding op en ondersteuning van studenten bij de overgang naar het hbo. Ook gaat het om het verkorten van de leerweg mbo-hbo door het wegnemen van dubbelingen in het programma en het efficiënter maken van de programma's. We willen daarom, naast bestaande initiatieven, mogelijkheden gaan verkennen voor een efficiëntere leerweg mbo-hbo, met een versneld leertraject en een hoger rendement in het hbo. Daarvoor willen we eerst een inventarisatie maken van de bestaande initiatieven en die ondersteunen en verspreiden.

Het is van belang dat de instellingen zich inspannen voor een betere inhoudelijke en programmatische aansluiting van vmbo, mbo en hbo. Over de ontwikkeling en het onderhoud van de landelijke kwalificatiestructuur zal daarom – door de kenniscentra – afstemming moeten plaatsvinden met vertegenwoordigers van het vmbo en hbo. Daarnaast is het belangrijk dat de afspraken over algemene en sectorspecifieke doorstroomcompetenties, zoals beschreven in de *Doorstroomagenda*, worden nagekomen en dat regionale initiatieven van mbo-instellingen en hogescholen verder worden doorgezet.

Associate degree

Sinds 2006-2007 zijn er pilots met associate degreeprogramma's in het hbo. Een Ad-programma is een onderwijsprogramma van tenminste 120 studiepunten binnen een hbo-bacheloropleiding dat leidt tot een (nieuwe) wettelijke graad: de Associate degree (Ad). De Ad is vooral bedoeld voor werkenden die weer een studie willen oppakken en voor degenen die na hun mbo niveau-4 opleiding willen doorstuderen, maar niet voor een vierjarige hbo-bacheloropleiding willen kiezen. Gezien de behoefte op de arbeidsmarkt aan mbo'ers zijn in onze optiek duale Ad-programma's van grote waarde. Op die manier blijft de afgestudeerde mbo'er direct beschikbaar voor de arbeidsmarkt, terwijl hij of zij zich tegelijkertijd kan opscholen.

Ons voornemen is deze kabinetsperiode 2 à 3 experimenten met Ad-programma's te starten (bijvoorbeeld in de sectoren zorg en onderwijs), waarbij mbo-instellingen een stevigere positie krijgen bij de bepaling van de onderwijsvraag en het onderwijsaanbod in hun regio. De opleiding wordt hierbij op de mbo-locatie verzorgd, maar de hogeschool blijft (vanwege het stelsel) eindverantwoordelijk voor de graadverlening. Bij de bestaande Ad-pilots zijn hogescholen en mbo-instellingen verplicht samen te werken als er rechtstreekse doorstroom van mbo-4 naar Ad plaatsvindt. We willen de komende periode mbo-instellingen de mogelijkheid geven om gezamenlijk met een hogeschool een Ad in te richten op locatie van een mbo-instelling. Dit zal een extra impuls geven aan het bevorderen van de doorlopende leerlijnen in de beroepskolom en werkenden stimuleren verder te stude-

ren. Bij de besluitvorming over de nieuwe Ad-experimenten zal de tussenevaluatie van de huidige pilots worden betrokken. Deze tussenevaluatie vindt plaats eind 2008. De beleidsreactie daarop zal eind 2008/begin 2009 aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Dat moment willen wij aangrijpen om concrete voorstellen te doen over versterking van de positie van de mbo-instellingen bij de Ad, omdat er dan zicht is op de effecten van de huidige Ad-pilots. In alle gevallen zal de arbeidsmarktrelevantie van de Ad-programma's bepalend zijn voor de verdere implementatie.

Daar waar tussen een mbo-instelling en een hogeschool geen samenwerkingsverband bestaat noch mogelijk is, omdat geen van de hogescholen een hbo-bachelor in huis hebben die aansluit op de mbo-opleiding, willen we overwegen om op de langere termijn bij uitzondering mbo-instellingen de mogelijkheid te geven zelf een Ad-programma aan te kunnen bieden. Hiertoe zal wet- en regelgeving aangepast moeten worden. Aangezien het hier om een majeure stelselwijziging zou gaan, moet eerst de noodzaak van zo'n wijziging goed worden onderbouwd. Daarom zal ten eerste de evaluatie over de hierboven genoemde pilots worden afgewacht. Daarnaast blijft uitgangspunt dat het Ad-programma plaatsvindt op hbo-niveau en zal daarom altijd de kwaliteitsbeoordeling door de NVAO moeten plaatsvinden.

Tenslotte willen wij, om een impuls te geven aan de samenwerkingsverbanden tussen hogescholen en mbo-instellingen, bij de komende wijziging van de Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs de hogescholen die reeds een Ad verzorgen de mogelijkheid geven die Ad ook op de vestigingsplaats(en) van de mbo-instelling in te richten.

Meer aandacht voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding

Goede loopbaanoriëntatie en -begeleiding biedt kansen voor docenten om de talenten en interesses van studenten te onderkennen en te stimuleren. Daarnaast kan een betere voorlichting en begeleiding van jongeren voorkomen dat zij voortijdig uitvallen in het vervolgonderwijs. Docenten hebben een cruciale rol in de talent-

ontwikkeling van hun studenten. Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) is een belangrijk instrument om jongeren te helpen bij het ontwikkelen van een arbeidsidentiteit en een realistisch beroepsbeeld, zodat ze weten wat een beroep inhoudt, welke opleiding ze ervoor moeten volgen en wat de arbeidsmarktperspectieven zijn. Aandacht voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding is niet alleen een zaak van het mbo. Het ontwikkelen van beroepsbeelden door studenten dient al in het vmbo te gebeuren. Hoewel onderwijsinstellingen in het voortgezet onderwijs en in het middelbaar beroepsonderwijs wettelijk verplicht zijn loopbaanoriëntatie en -begeleiding aan te bieden en een decaan aan te wijzen, is er op dit terrein nauwelijks sprake van instellingsbeleid (Onderwijsraad, 2008). Om te bevorderen dat scholen voor vmbo en mbo goede begeleiding geven, willen we dat het voortgezet en het middelbaar beroepsonderwijs met relevante partijen en deskundigen uit het veld een stimuleringsplan opstellen voor een hoogwaardig LOB. In de *Kwaliteitsagenda VO* wordt hier al aan gerefereerd. OCW faciliteert dit door extra middelen voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding beschikbaar te stellen. Overigens zijn in het manifest *Talent ontwikkelen, talent benutten* van de sociale partners, onderwijsveld en gemeenten ook afspraken gemaakt over het investeren in loopbaanbeleid.

Indicatoren en streefwaarden

Indicator	Basiswaarde (2005)	Waarde (2007)	Streefwaarde (2011)
1 Het aantal nieuwe vsv'ers per kalenderjaar	71.000 (2002)	56.500 (2006)	35.000 (in 2012)
2 Aantal herplaatste vsv'ers	20.000 (2002)	30.500 (2006)	Voor deze indicator is geen landelijke streefwaarde afgesproken.
3 Het percentage 20-24 jarigen met tenminste hoger secundair onderwijs	75,6% (2005)	74,7% (2006)	85% (2010)
4 Percentage vsv'ers van de totale bevolking in de leeftijdscategorie 18-24 jaar	15,5% (2000)	12,9% (2006)	8% (2010)
5 Percentage afgestudeerde mbo 4 studenten dat succesvol een opleiding op hbo-niveau afrondt	62% (2006)	-	62%

De kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven zijn al goed op de hoogte van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Zij bieden veel beroepskeuzemateriaal (beroepsbeschrijvingen) en informatie over arbeidsmarktperspectieven (www.kansopwerk.nl en www.kansopstage.nl). Ook samenwerking tussen scholen en het bedrijfsleven biedt goede mogelijkheden om LOB up-to-date te realiseren. OCW onderstreept het belang van kennisuitwisseling, bestaande initiatieven zoals "Kom in het leerbedrijf" en het gebruik van docentstages.

Invoering van opleidingsdomeinen voor studenten die nog niet kunnen kiezen

Omdat sommige studenten bij inschrijving nog niet gericht genoeg kunnen kiezen welke opleiding ze willen volgen, wordt de mogelijkheid overwogen om deze studenten te laten kiezen uit opleidingsdomeinen en ze hierop in te schrijven. Dit zijn clusters van verwante opleidingen. Vervolgens moeten studenten in hun verdere opleidingstraject voor aanvang van de bpv kiezen voor een kwalificatiedossier en uitstroombifferentiatie. Het hanteren van opleidingsdomeinen sluit aan op de invoering van het competentiegericht beroepsonderwijs en kan een bijdrage leveren aan het verminderen van de schooluitval.

Bij de instellingen zorgen opleidingsdomeinen als inschrijftitel voor minder administratieve lasten. Het advies *Op Koers* van de MBO Raad - waarin beschreven wordt hoe de domeinen er uit kunnen zien - en de reactie hierop van Colo en de Stichting van de Arbeid leveren een eerste aanzet voor verdere discussie. OCW zal zijn standpunt over *Op koers* bekijken in samenhang met de herziening van de bekostigingssystematiek. Naar verwachting zal OCW in de zomer van 2008 zijn standpunt over *Op Koers* uitbrengen.

3.4 Actieve en duurzame participatie aan onderwijs en arbeidsmarkt

Wat willen we bereiken?

Diverse groepen mensen dreigen de aansluiting bij de maatschappij te missen. Bepaalde groepen jongeren, ouderen en mensen met een handicap kunnen maar moeizaam een positie op de arbeidsmarkt verwerven of behouden, omdat zij niet beschikken over voldoende kennis en vaardigheden. Dat is niet alleen uit sociaal opzicht ongewenst, ook uit oogpunt van economische ontwikkeling is het beter dat deze groepen zoveel mogelijk een baan hebben en niet afhankelijk zijn van sociale voorzieningen. Het middelbaar beroepsonderwijs kent een drempelloze instroom en vormt daarmee voor velen de laatste kans op een arbeidsmarktkwalificerende beroepsopleiding. Deze functie moet het mbo houden. Dat betekent dat instellingen worden geconfronteerd met eventuele problemen van deze risicogroepen. De instelling moet daarom signaleren en kunnen bemiddelen bij het oplossen van die problemen. Daarvoor zijn goede contacten nodig met andere aanbieders van zorg en hulpverlening. Mbo-instellingen zullen daar in moeten investeren. Dat betekent echter niet dat de verantwoordelijkheid uitsluitend bij hen kan worden neergelegd.

Sommige mbo-instellingen investeren in een goede interne en externe zorgstructuur, maar wij verwachten dat alle instellingen zich inspannen om voor risicogroepen een gestructureerde aanpak op te zetten. Er vallen nog veel te veel studenten uit door schoolgebonden factoren. Daarnaast worden uitval en verzuim nog onvoldoende door scholen geregistreerd en gemeld aan de

gemeente. Ook de samenwerking tussen gemeenten, speciaal onderwijs en zorginstellingen is niet optimaal. Ten slotte bieden te weinig opleidingen de mogelijkheid om midden in een schooljaar in te stromen. Daarom zal het middelbaar beroepsonderwijs de komende jaren, vanuit zijn primaire verantwoordelijkheid voor het aanbieden van beroepskwalificerende opleidingen, zijn dienstverlening aan studenten en volwassenen die afwijken van de gemiddelde student moeten verbeteren. Ze dienen actiever samen te werken met andere overheden en organisaties om (risico)groepen goed op de arbeidsmarkt voor te bereiden. Het gaat hierbij vooral om voortijdig schoolverlaters, laagopgeleide werkenden, gehandicapten en werklozen zonder startkwalificatie.

Wat gaan we doen?

Aanpak voortijdig schoolverlaten

De aanpak van voortijdig schoolverlaten verloopt via instrumenten die elders reeds genoemd zijn in deze agenda (verbeteren doorstroom van vmbo naar mbo, loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding, praktijkgericht onderwijs).¹⁴ Aanvullend zal in het middelbaar beroepsonderwijs een sluitend systeem van signaleren, registreren en melden van verzuim en uitval aan gemeenten ingevoerd worden. Het gaat hier om uitvoering van bestaande wetgeving. In de eerste helft van 2008 gaat OCW met contactgemeenten van RMC-regio's, mbo-instellingen en middelbare scholen convenanten afsluiten om het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters terug te dringen. Instellingen ontvangen een financiële bonus, die is gebaseerd op hun resultaat. Hiervoor wordt het aantal vsv-ers per onderwijsinstelling gemeten, op basis van het onderwijsnummer. Hoe instellingen, samen met gemeenten, dit resultaat halen is aan henzelf.

Het kabinet is vastbesloten om het aantal vsv-ers in 2012 te halveren ten opzichte van 2002. Dit betekent dat nog minimaal een reductie van 40 procent ten opzichte van het aantal nieuwe vsv-ers in schooljaar 2005-2006 moet plaatsvinden. In bijlage 1 worden per BVE-instelling de

¹⁴ Zie ook de uitvoeringsbrief *Aanval op de uitval: een kwestie van uitvoeren en doorzetten* (TK 2007/2008, 26695, nr. 2).

nieuwe vsv-ers in het schooljaar 2005-2006 getoond (voor zover meer dan 50).

Overigens nu we het onderwijsnummer hebben, kan er een link worden gelegd met de SUWI-gegevens. Hierdoor wordt het mogelijk om op landelijk niveau te onderzoeken welk deel van de mbo-1 gediplomeerden of jongeren met een getuigschrift praktijkonderwijs aan het werk is. De uitvalcijfers kunnen vervolgens hierop worden gecorrigeerd. Het zal nog enkele maanden duren voordat we op landelijk niveau goede en betrouwbare onderzoeksgegevens zullen hebben, maar door deze groep werkenden niet meer als vsv'er te registreren ontstaat er een duidelijker beeld van de echte groep voortijdig schoolverlaters.

Allochtone mbo'ers nog oververtegenwoordigd op lagere niveaus

Als gekeken wordt naar de verdeling van allochtone studenten over de vier mbo-niveaus dan valt op dat allochtone studenten minder vaak dan autochtone studenten een mbo-opleiding volgen op niveau 3 of 4. Daarbij volgt 3% van de autochtone studenten een mbo-opleiding op niveau 1, terwijl dat bij allochtone studenten rond de 10% bedraagt (SCP, 2007). Allochtone studenten volgen vaker een lagere mbo-opleiding. Dit komt onder andere doordat zij in het vmbo vaker een opleiding op het laagste niveau (basisberoepsgerichte leerweg) hebben gevolgd. Deze geeft geen toegang tot de mbo-opleidingen op niveau 3 en 4.

Het gemiddelde opleidingsniveau van allochtonen stijgt. Dat heeft te maken met het feit dat steeds meer allochtonen hun volledige schoolloopbaan in Nederland volgen. Ondanks de stijging blijft het opleidingsniveau van allochtonen nog achter bij dat van autochtonen. Uit divers onderzoek blijkt dat de sociaal-economische positie van de ouders (in het algemeen op zich weer sterk gerelateerd aan hun opleidingsniveau) in hoge mate bepalend is voor de kwalificaties van hun kinderen. Allochtone jongeren presteren verhoudingsgewijs hetzelfde als autochtone jongeren met eenzelfde sociaal economische positie. Het onderwijsachterstandenbeleid is er op gericht dergelijke achterstanden te signaleren en aan te pakken. Bijvoorbeeld al op jonge leeftijd via

voor- en vroegschoolse educatie. Die trajecten zijn effectiever naarmate ook ouders, via de volwasseneneducatie, gelijktijdig taalonderwijs krijgen. Kortom: gelet op het stijgende opleidingsniveau van allochtonen zitten we op de goede weg. Het ingezette beleid voor onderwijsachterstanden moeten we daarom volhouden.

Werkleerplicht voor jongeren tot 27 jaar

Op dit moment hebben 29.000 jongeren onder de 27 een bijstandsuitkering, 68% daarvan heeft geen startkwalificatie. Het doel van de werkleerplicht is het bevorderen van een duurzame arbeidsparticipatie van jongeren tot 27 jaar. Hoewel we van een werkleerplicht spreken, zal een aantal jongeren eerst een (reguliere) opleiding nodig hebben voor duurzame arbeidsparticipatie. Dat geldt vooral voor jongeren die nog geen startkwalificatie hebben, maar wel in staat geacht worden deze te behalen. Het streven is om jongeren te laten werken of leren of een combinatie van beide. Het recht op bijstand voor deze groep jongeren wordt afgeschaft. In plaats daarvan komt er een afdwingbaar recht op een werk/leeraanbod. Als dit aanbod onvoldoende inkomen oplevert (loon, studiefinanciering), dan kan de gemeente een aanvullende inkomensvoorziening geven.

In het bijzonder gaat het om jongeren die nog geen vaste aansluiting hebben gevonden op de arbeidsmarkt. Daarnaast beogen wij met de werkleerplicht te voorkomen dat jongeren een beroep moeten doen op bijstand of afhankelijk blijven van een uitkering. Bedoeling van de werkleerplicht is te investeren in de kennis en vaardigheden van jongeren, waardoor ze meer kans maken op deelname aan het arbeidsproces en de samenleving.

Invoering van een interne en externe zorgstructuur door alle mbo-instellingen

Het middelbaar beroepsonderwijs (ibo-mbo) krijgt middelen voor een gestructureerde aanpak van leerachterstanden en lichte gedragsproblemen van risicogroepen. Daar hoort bij dat alle instellingen samenwerken met zorginstellingen voor jongeren met complexe problemen. Dat kan via zogenoemde zorgadviesteams (ZAT's). Hierin wordt de komende jaren extra geïnvesteerd. Aandachtspunt hierbij is de afstemming met de op te

richten Centra voor jeugd en gezin (CJG) voor ouders en jongeren tot 23 jaar, waarin het kabinet de komende jaren fors investeert.

Leerlinggebonden financiering

Het stelsel voor leerlingen met een handicap of stoornis (het (voortgezet) speciaal onderwijs), inclusief de systematiek van de leerling gebonden financiering (Igf) wordt de komende jaren ingrijpend herzien (passend onderwijs). Zo zullen onderwijsinstellingen op regionaal niveau veel meer gaan samenwerken om deze leerlingen en studenten maatwerktrajecten aan te bieden. Binnen landelijke kaders, krijgen deze ongeveer 80 samenwerkingsverbanden/regionale netwerken zelf de verantwoordelijkheid om het voor het speciaal onderwijs beschikbare budget (inclusief Igf) in te zetten om de vraag naar en het aanbod van voorzieningen voor gehandicapte studenten op elkaar af te stemmen. Ook het mbo zal aansluiten bij deze verandering en bestaande voorzieningen voor gehandicapte studenten in het mbo integreren.

Betere samenwerking tussen mbo-instellingen en instellingen in het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs (onder andere op basis van de symbioseregeling respectievelijk de regeling samenwerkingsconstructies VO-BVE) om de arbeidsmarktoriëntatie van studenten aan het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs te versterken. OCW zal de samenwerking tussen de onderwijsinstellingen nauwlettend volgen.

Werkenden en werkzoekenden (zonder startkwalificatie)

Met het oog op het aanbieden van beroepskwalificerende opleidingen voor werkenden en werklozen zal de projectdirectie Leren & Werken (PLW) de komende jaren de samenwerking tussen mbo-instellingen, gemeenten, SUWI-keten¹⁵ en kenniscentra en bedrijfsleven verder stimuleren. Een belangrijk project dat deze directie heeft opgepakt is het project Voorhoedescholen. In dit project participeren vier roc's, een aoc en twee hogescholen. Zij zetten zich in om op korte termijn meer volwassenen aan het leren te krijgen. De instellingen gaan

gezamenlijk aan de slag om meer flexibiliteit en maatwerk voor deze groep te realiseren. Daarvoor moeten ze hun aanbod, werkwijze en organisatie vernieuwen.

Samen met de projectdirecties Voortijdig Schoolverlaten en Leren & Werken, werkt de directie BVE aan de uitwerking van het leerloopbaanadvies om werkende jongeren zonder startkwalificatie te stimuleren deze alsnog te halen. Het gaat hierbij om 18 - 24 jarigen die geen startkwalificatie hebben en ook niet bezig zijn deze te halen. Voor hen is een flexibel en gevarieerd onderwijsaanbod nodig dat aansluit bij hun werkervaring en loopbaanwensen. Wij willen het leerloopbaanadvies verder uitwerken met de projectdirecties VSV en PLW en in overleg met betrokken partijen (gemeenten, kenniscentra, RMC's, het (georganiseerde) bedrijfsleven, werkgevers- en werknemersorganisaties, onderwijsinstellingen en onderwijsbonden). Omdat de meeste jongeren en volwassenen via de reguliere bekostigde trajecten hun startkwalificatie kunnen halen, is het grootste deel van de bekostiging voor rekening van de rijksoverheid. Bekostiging van evc-trajecten en het bieden van maatwerk is voor rekening van het bedrijfsleven. In dat geval kan een beroep worden gedaan op de O&O-fondsen. We zien hier onder meer een taak weggelegd voor de opleidingsadviseurs van de kenniscentra. Deze opleidingsadviseurs kunnen op verzoek van de sectorale partners - waar het gaat om erkende leerbedrijven - werkgevers stimuleren hun medewerkers te scholen en het opleidingsklimaat in het leerbedrijf bevorderen. Daarnaast kunnen zij het leerbedrijf adviseren over elders verworven competenties (EVC) en het scholingsaanbod in de regio. Door ervoor te zorgen dat het leerloopbaanadvies tot stand komt, wordt uitvoering gegeven aan de afspraken die gemaakt zijn tijdens de Participatietop. Voor uitwerking van het leerloopbaanadvies is overleg nodig met MBO Raad, Colo, VNO-NCW, MKB-Nederland, Ingrado en gemeenten. Na overleg met deze partners zal de Tweede Kamer worden ingelicht over de op handen zijnde activiteiten.

¹⁵ SUWI: de wet Structuur Uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen.

Indicatoren en streefwaarden

Indicator	Basiswaarde (2005)	Waarde (2007)	Streefwaarde (2011)
1 Het percentage gediplomeerden dat aangeeft dat hun opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt	43% (2006)	-	60%
2 Werkloosheid van gediplomeerde mbo'ers anderhalf jaar na het beëindigen van de opleiding	15% (2000)	9% (2006)	Geen streefwaarde omdat deze indicator sterk afhankelijk is van de conjuncturele ontwikkeling
3 Dekkingsgraad zorg- en adviesteams	42% (2003)	72% (2006)	100%

Bron: OCW begroting 2008

3.5 Duidelijkere positionering van de educatie

Wat willen we bereiken?

Volwassenen kunnen door het volgen van een opleiding of cursus sociale en burgerschapscompetenties verwerven die noodzakelijk zijn voor een baan, beroepsopleiding en hun persoonlijke ontplooiing. Educatie is een investering in kennis en kan de weerbaarheid en vaardigheden van de (beroeps)bevolking verhogen. Vaak gaat het daarbij om de achterblijvers van de kenniseconomie. Educatie van deze groep levert voordelen op voor zowel het individu als voor de maatschappij. Bovendien is het mogelijk om meerdere vliegen in een klap te slaan. Het re-integratiebeleid en het inburgeringsbeleid hebben namelijk vergelijkbare doelen en richten zich op nagevoeg dezelfde doelgroepen.

Hoe willen we dit bereiken?

Participatiefonds

Het kabinet is voornemens om vanaf 1 januari 2009 de diverse gemeentelijke budgetten gericht op participatiebevordering samen te voegen. Dat betekent dat gemeenten het geld voor volwasseneneducatie (OCW), inburgering (WWI) en re-integratie (SZW) niet meer apart krijgen, maar in één keer tegelijk. Ook in de verantwoording wordt per 1 januari 2009 eenheid gebracht.

Gemeenten krijgen daardoor meer ruimte om zelf beleid te maken en hebben minder administratieve lasten. Het is de bedoeling dat ze die vrijheid gebruiken om voortvarend aan de slag te gaan met projecten, onder andere voor educatie. Bij de samenvoeging van de budgetten streven we naar meer sturing op prestaties en resultaten. We willen daartoe bestuurlijke afspraken maken met de gemeenten (onder andere op het terrein van de laaggeletterdheid). Een specifiek aandachtspunt bij het vormgeven van het participatiefonds is de positie van het vavo.

Om de publieke infrastructuur voor educatie bij roc's te beschermen en zo invloed te behouden op voldoende instroomplaatsen en voldoende kwaliteit, zal in de aanloopfase van het participatiefonds een gedwongen winkelnering bij roc's gaan gelden van circa 10% van het totale participatiebudget (het aandeel van het participatiebudget dat wordt ingebracht door de minister van OCW, circa € 190 mln). Dit budget zal vooralsnog worden geormerkt voor educatie tot het moment waarop wordt besloten dat prestatieafspraken daarvoor in de plaats komen.

Op basis van onderzoeken naar de effecten van de invoering van marktwerking bij de inburgering zal worden nagegaan of en hoe de gedwongen winkelnering bij roc's

kan worden afgebouwd.¹⁶ Mogelijkerwijs zal er op termijn in de educatie vrije marktwerking zijn. De instellingen zullen zich hierop moeten voorbereiden.

De resultaten van de onderzoeken zullen in 2008 en 2009 beschikbaar komen. Sinds 1 januari 2007 is de gedwongen winkelnering afgeschaft voor gemeenten bij roc's voor de inburgering van nieuwkomers¹⁷. Voor de educatie is besloten met de afschaffing te wachten tot de effecten van de marktwerking zijn geëvalueerd. Dit is ook afgesproken met de roc's en Tweede Kamer. Inmiddels is duidelijk geworden dat gemeenten sinds 1 januari 2007 massaal overstappen op andere aanbieders dan de roc's. Dit heeft gevolgen gehad voor een de beschikbare infrastructuur bij roc's. Als met de inkoop van educatietrajecten hetzelfde gebeurt, dan dreigt de publieke infrastructuur die nu nog bestaat, helemaal te verdwijnen. Dit is een reden temeer om aan de afspraken met de roc's en de Tweede Kamer vast te houden.

Meer zicht op prestaties van gemeenten

Een *benchmark* of *monitor* moet gemeenten inzicht verschaffen in elkaars prestaties. De verwachting is dat gemeenten hierdoor aangemoedigd worden om goed te presteren. Tegelijkertijd verschaft de benchmark OCW informatie over de mate waarin gemeenten de beleidsdoelstellingen realiseren. Gemeenten die op educatiegebied teveel achterblijven worden uitgenodigd voor een bestuurlijk gesprek. Zo'n gesprek dient om te achterhalen wat de oorzaken zijn van het onvoldoende presteren. Vervolgens kan worden bekeken welke actie noodzakelijk is. In 2008 willen we samen met het ministerie van SZW, het ministerie VROM (WWI) en de VNG een beslissing nemen over de manier waarop de benchmark of monitor wordt vorm gegeven en uitgevoerd.

Laaggeletterdheid

In september 2007 hebben we, met de sociale partners en mijn collega bewindslieden van SZW en JenG, het convenant ondertekend over de aanpak van laaggelet-

terdheid in het bedrijfsleven en de samenleving. In het bijbehorende Uitvoeringsplan dat in februari 2008 aan de Tweede kamer is aangeboden, zijn maatregelen geformuleerd die de ondertekenaars zullen nemen om de lees- en schrijfvaardigheden van laaggeletterden te vergroten. De bewindslieden van OCW waren al eerder overtuigd van de noodzaak het probleem van de 1,5 miljoen laaggeletterden in Nederland aan te pakken. Dat was reden om eind 2005 het Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 te lanceren, dat ook inzet op preventie. Terwijl aan de uitvoering van dat plan wordt gewerkt en de eerste resultaten worden geboekt (bijvoorbeeld in de sfeer van het non-formeel leren, dankzij de multimediaserie Lees en Schrijf! van ETV.nl), levert het convenant een belangrijke nieuwe impuls op. De verbreding van draagvlak en perspectief (het convenant loopt tot en met 2015) zijn een welkome aanvulling.

Indicatoren

Om de maatschappelijke functie van educatie te versterken, zal meer sturing op resultaat gaan plaatsvinden. Ook zullen er met gemeenten bestuurlijke afspraken worden gemaakt over inspanningen op het gebied van educatie. In 2008 worden - in overleg met roc's en gemeenten - indicatoren ontwikkeld om de resultaten op het gebied van educatie te meten.

¹⁶ *Educatie: een tak apart?* Deel 1: Inburgering en marktwerking. Max Goote Kenniscentrum 2007.

¹⁷ Volgens de *Wet Inburgering*.

4 De onderwijscondities

In de vorige paragraaf zijn de vijf beleidsdoelstellingen beschreven. Om deze doelen te kunnen realiseren, is het van belang dat aan een aantal condities is voldaan. Het gaat hierbij om een sterke positie van onderwijspersoneel, professioneel bestuur en meer transparantie, aanpassing wetgeving en aanzet tot nieuwe bekostigingssystematiek voor het mbo. Deze condities worden in deze paragraaf verder uitgewerkt.

4.1 Sterke positie onderwijspersoneel

De kwaliteit van onderwijs staat en valt met de kwaliteit van het onderwijspersoneel: docenten, begeleiders en ondersteuners. Zij dragen vakmanschap, bezieling en beroepstrots over. Dat moet beter worden gewaardeerd en ze verdienen een sterkere positie.

De omvorming van het op eindtermen gebaseerde beroepsonderwijs tot competentiegerichte beroepsopleidingen staat centraal in de periode tot 2010. Dat is een grote operatie die nu al het nodige van het personeel in

de BVE vergt. Vanuit die optiek is het belangrijk dat docenten en ondersteunend personeel invloed hebben op werkwijze en werkverdeling. In de nieuwe cao hebben partijen vastgelegd dat de werknemers van de onderwijsinstellingen veel ruimte krijgen om met elkaar in teams de onderwijstaken te verdelen. Die leggen de nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van de professionele medewerkers: op teamniveau wordt bepaald hoe de werkzaamheden worden verdeeld. Daarnaast hebben partijen afspraken gemaakt over investeren in scholing en professionalisering.

Het belangrijkste onderdeel van het akkoord is ongetwijfeld dat over de werkverdeling nieuwe afspraken zijn gemaakt. Deze vervangen de bestaande modellen taakbeleid (het vrije en het geregelde model): op teamniveau wordt bepaald hoe de werkzaamheden worden verdeeld.

Die aanpak sluit goed aan bij de maatregelen die de overheid treft om de waardering voor het leraarschap te verhogen. In het actieplan *LeerKracht van Nederland*

(2007) presenteren wij een mix van maatregelen. Hiermee reageert het kabinet op het advies van de Commissie Leraren (Commissie Rinnooy Kan) en het advies van de Onderwijsraad Leraarschap is eigenaarschap (2007).

Voor de BVE-sector bevat het pakket de volgende maatregelen:

- ⋮ Ruimte voor (extra) gemiddelde salarisverbetering van 8,5% voor leraren (bovenop de reguliere ontwikkeling/CAO);
- ⋮ Regionale arbeidsmarkttoeslag voor leraren in het MBO in de G4 en Almere (5 à 10%);
- ⋮ Vakmensen voor de klas (associate degree)
- ⋮ Scholingsfonds (po t/m hbo) loopt op tot ruim 80 miljoen structureel vanaf 2012 (inclusief loonverlet);
- ⋮ Op korte termijn zetten we in op extra inzet van zijinstromers;
- ⋮ Inzet van ervaren leraren om beginnende leraren te begeleiden;
- ⋮ Voortzetting van duaal opleiden.
- ⋮ Onderzoeken van de mogelijkheden om met innovatie, het lerarentekort terug te dringen. Hiertoe zullen in het kader van de procedure voor de FES-middelen projectvoorstellen worden ingediend.

De uitwerking van deze maatregelen zal plaatsvinden binnen het kader van het actieplan *Leerkracht van Nederland*. Daarbij willen we in samenspraak met scholen en het georganiseerde bedrijfsleven bevorderen dat docentstages en ander vormen van personeelsuitwisseling tussen scholen en bedrijven onderdeel zijn van het personeelsbeleid van scholen.

4.2 Professioneel bestuur en meer transparantie

De minister van OCW draagt de verantwoordelijkheid voor het totale onderwijsbestel. Vanuit die verantwoordelijkheid is het de taak van de staatssecretaris om ervoor te zorgen dat duidelijk is wie welke rol vervult voor goed beroepsonderwijs en goede volwasseneneducatie. Bovendien is het de taak van de staatssecretaris

om de partijen in staat te stellen om die rol goed te vervullen. Dat moet een goede organisatie opleveren binnen de sector en de onderwijsinstellingen met een professioneel en transparant bestuur. Welke rechten, plichten, en informatie hebben betrokkenen daarbij nodig? Binnen het beleidsthema 'goed bestuur' staan deze vragen centraal. Doelen zijn:

- ⋮ een goede organisatie binnen de sector en binnen de onderwijsinstellingen in het bijzonder,
- ⋮ professioneel en transparant bestuur,
- ⋮ en in het bijzonder een goede positie voor belanghebbende partijen in en om de instellingen.

De ontwikkeling van goed bestuur in het mbo verloopt positief. De sector heeft sinds 1 januari 2006 een eigen governancecode. De invoering van deze code verloopt volgens de Onafhankelijke Commissie Governance Code BVE goed.¹⁸ Zo zijn de scheiding van bestuur en toezicht en het model van een raad van toezicht en een college van bestuur al op zeer brede schaal ingevoerd.

Onze maatschappij is altijd aan veranderingen onderhevig. Gebeurtenissen en ontwikkelingen binnen de samenleving zijn vanzelfsprekend ook merkbaar binnen onderwijsinstellingen. Bovendien leiden die ook tot veranderingen in de maatschappelijke opdracht aan de BVE-sector. Zo heeft de docent een belangrijke rol bij het voorkomen van schooluitval. OCW heeft onderzoek laten verrichten naar de rol van de docent bij de aanpak van voortijdig schoolverlaten.¹⁹ Een belangrijke conclusie is dat docenten graag hun verantwoordelijkheid voor het voorkomen van schooluitval willen nemen. Ze zien daarbij zelfs een centrale rol voor zichzelf weggelegd, maar vinden dat het management ze daarbij te weinig steunt.

Gezien de complexiteit én het belang van de maatschappelijke opdracht van de BVE-sector is een goede samenwerking met andere publieke organisaties en (lokale) overheden noodzakelijk. Voor onderwijsinstellingen is die binding met de samenleving onmisbaar om de wettelijke taken te kunnen

¹⁸ MBO Raad (2008) *Goed bestuur in het mbo*.

¹⁹ Organise to Learn (2007). Voorkomen is beter dan uitvallen. Docenten willen minder vrijblijvendheid.

vervullen. Andersom hebben andere partijen in de regio de onderwijsinstelling nodig om hun publieke taken uit te voeren. En ook het bedrijfsleven heeft goed beroepsonderwijs nodig. Het beroepsonderwijs kan niet zonder goede betrokkenheid van het bedrijfsleven. Scholen, bedrijven, gemeenten en het georganiseerde bedrijfsleven zijn, ieder met zijn eigen verantwoordelijkheid, partners bij het vormgeven en realiseren van arbeidsmarktrelevant beroepsonderwijs. Binnen onderwijsinstellingen is het bevoegd gezag verantwoordelijk voor het overleg met studenten en hun ouders, met het personeel, en met belanghebbende partijen in de regio. Ook de raad van toezicht vervult een belangrijke rol in die maatschappelijke verankering. De leden van de raad zijn immers afkomstig uit die maatschappij en vervullen functies in andere publieke of private organisaties. Bovendien ziet de raad er op toe dat die dialoog met de verschillende belanghebbenden goed verloopt.

De ontwikkelingen die al in gang zijn gezet, willen we doorzetten. Er zijn al grote stappen gezet op weg naar moderne bestuurlijke verhoudingen die passen bij onze huidige samenleving en ook duurzamer zijn. In deze kabinetsperiode willen we die verhoudingen binnen de BVE-sector verder moderniseren en wettelijk verankeren langs de volgende vier lijnen:

1. Professioneel bestuur binnen BVE-instellingen door: Invoering van de verplichting van onafhankelijk intern toezichthoudend orgaan, een transparante scheiding van taken/verantwoordelijkheden tussen het bevoegd gezag (de bestuurder) en de interne toezichthouder, goed bestuur aan de hand van een governancecode BVE en de beloningscode van de BVE-sector zelf.
2. Versterken van medezeggenschap van onderwijspersoneel en van de student en hun ouders binnen BVE-instellingen.
3. Verbeteren van het systeem van kwaliteitsborging
De verbeteringen zijn gericht op kwaliteitsborging op zowel binnen de instelling zelf als op de verticale verantwoording en het toezicht. Ook stellen we duidelijke normen en nemen deze normen serieus door echt werk te maken van de handhaving van de naleving van die normen.

4. Versterken maatschappelijke verankering van BVE instellingen
Het gaat hierbij om het verbeteren van de dialoog van instellingen met interne en externe betrokken partijen, van de samenwerking met relevante partijen in de directe omgeving van instellingen, en het afleggen van verantwoording aan alle relevante partijen in en om de instelling.

Indicatoren

1. Scheiding tussen bestuur en toezicht is gerealiseerd. Beloning bestuurders in het mbo is in lijn met beloningscode en kabinetsbeleid. Instellingen leven de governancecode BVE na.
2. De medezeggenschap van studenten en onderwijspersoneel is binnen instellingen verbeterd op basis van het wetsvoorstel medezeggenschap.
3. Alle instellingen stellen in 2009 een Geïntegreerd Jaardocument op geheel volgens de voorgeschreven richtlijnen.
4. Alle instellingen maken gebruik van tevredenheidsonderzoeken onder belanghebbenden en rapporteren hierover in het Geïntegreerd Jaardocument.
5. De mbo-benchmark is vanaf 2008 volledig openbaar.

Ook de kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven hebben in een governance code afspraken gemaakt over good governance, goed bestuur en het toezicht daarop. De kenniscentra hebben afgesproken dat de code per 1 januari 2008 in hun organisatie is geïmplementeerd.

4.3 Aanpassing wetgeving

Het is in ieder geval nodig om de *Wet educatie en beroepsonderwijs* (WEB) aan te passen voor de definitieve invoering van competentiegericht onderwijs per 1 augustus 2010. Daarbij kan ook een basis worden gelegd voor het kunnen vaststellen van leerstandaarden voor Nederlands en rekenen en voor het eventueel opleggen van gestandaardiseerde vormen van examinering. Ook veranderingen in de bekostigingssystematiek vergen wijziging van de WEB en de daarop gebaseerde uitvoeringsregelingen.

Daarnaast wordt een aantal andere aanpassingen overwogen:

- Het opnemen in de WEB van een experimenteerartikel zodat experimenten die nu nog (niet goed) passen binnen de wettelijke mogelijkheden wel mogelijk worden. Bijvoorbeeld met betrekking tot de doorstroom van vmbo naar mbo.
- Als uit onderzoek blijkt dat de kenniscentra en de onderwijsinstellingen zich bij de verantwoording niet houden aan de afspraken, dan zal in deze kabinetsperiode de verantwoordelijkheidsverdeling tussen onderwijsinstellingen, kenniscentra, leerbedrijven en studenten wettelijk worden aangescherpt.
- Als geconcludeerd wordt dat vermindering van de differentiatie in het mbo wenselijk is en een duidelijk beeld is gevormd over waar we naar toe willen, zal een vertaling moeten plaats vinden naar de WEB.

Naast nieuwe wetgeving wordt doorgedaan met al ingezette wetgevingstrajecten. Het gaat hierbij om onder meer om: het *wetsvoorstel wijziging WEB inzake colleges van bestuur en raden van toezicht*, het *wetsvoorstel over medezeggenschap in educatie en het beroepsonderwijs*, de wetswijziging waarin het klachtrecht wordt geregeld en het *wetsvoorstel vermindering administratieve lasten (DAL)*.

4.4 Een nieuwe bekostigingssystematiek voor mbo en kenniscentra

Bekostiging is één van de instrumenten die de overheid gebruikt om maatschappelijke doelstellingen te realiseren. De bekostiging in de BVE-sector is grotendeels gebaseerd op aantallen ingeschrevenen en aantallen diploma's. De rekenregels maken onderdeel uit van een verdeelmodel met behulp waarvan het beschikbare macrokader over de bekostigde instellingen wordt verdeeld. De verdeling leidt per instelling tot een lumpsum, een bedrag dat men naar eigen inzicht mag inzetten, uiteraard binnen de bestaande wettelijke kaders.

De BVE-sector onderscheidt zich van de andere onderwijssectoren door een zeer grote heterogeniteit aan

doelgroepen en bijbehorende productieprocessen. De mix daarvan kan per instelling aanzienlijk verschillen. Daardoor verschilt ook de opbouw van de omzet en kostenstructuur per BVE-instelling. Dat betekent dat de ene instelling meer afhankelijk is van en gevoelig is voor prikkels in de bekostiging dan de andere. Daarnaast zal elke sturing in zijn werking ook nog eens afgezet moeten worden tegen de sturende werking van andere instrumenten: niet alleen regelgeving rond planning, verantwoording en toezicht, maar ook regels rond bijvoorbeeld verblijfsduur en studiefinanciering zijn van invloed.

In 2005 heeft het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven de mbo-bekostiging geëvalueerd.²⁰ Conclusie was dat het huidige model vrij goed voldeed en nog wel een tijdje meekan. Na die evaluatie is enig klein onderhoud gepleegd, onder meer op het punt van de bekostiging van BBL-studenten die op 31 december nog zonder bpv zijn, maar wel onderwijs volgen. Voorts wordt een tweede teldatum ingebouwd.²¹ Dat moet instellingen prikkelen tot het voorkomen van voortijdige, ongediplomeerde schooluitval.

Nu is het zogenaamde groot onderhoud aan de orde. Doel daarvan is de bekostiging klaar te maken voor de invoering van het competentiegerichte leren (CGO) in het schooljaar 2010/2011. De bestaande bekostiging biedt een goede uitgangsbasis voor een op CGO toegesneden model. Wel willen we het bestaande model dichter op de werkelijkheid betrekken en voorbereiden op de toekomst. Op onderdelen tekent zich daarbij de volgende koers af.

- ⋮ Er lijkt ruimte te zijn voor vereenvoudiging in de bekostiging, vooral door het aantal prijsfactoren aanzienlijk te beperken. Veel instellingen werken intern met drie prijzen: laag, midden en hoog. Dit wil ik bezien in samenhang met een scherpere profilering van Bol ten opzichte van Bbl.

²⁰ 100 bv, *Beoordeling Allocatiesysteem MBO*, Eindrapport, 28 juni 2005, Leiden.

²¹ Per 1 februari 2008, met effect voor het macrobudget 2009.

- ⋮ Het onderwijsnummer is in 2007 in de BVE-sector geïmplementeerd. De registratie maakt het mogelijk om gegevens over het voorafgaand onderwijs te koppelen met de indeling naar niveaus. Onderzocht wordt of de allocatie van de middelen voor Voorbereidende en Ondersteunende Activiteiten naar de studenten op de niveaus 1 en 2 (het zogenaamde VOA-budget) met gebruikmaking hiervan kan worden verbeterd door in de plaats van de huidige normatieve aanpak de werkelijkheid als uitgangspunt voor de verdeling te nemen.
Het fenomeen stapeling van diploma's behoeft nadere aandacht. Onderzocht wordt of het mogelijk is ook op dit punt de aansluiting van het model op de werkelijkheid te verbeteren door de bekostiging op output te relateren aan de verblijfsduur van de student.
- ⋮ Daarnaast is het omwille van een integrale benadering verstandig om een goede koppeling te maken met het lesgeld en studiefinanciering. Onderzocht wordt of het mogelijk is jongeren die langdurig verzuimen zonder geldige reden en dreigen uit te vallen bij de les te houden door ze te korten op hun studiefinanciering. De voorkeur gaat uit naar een lik-op-stukbeleid, waardoor jongeren direct de financiële gevolgen voelen van langdurig verzuim zonder geldige reden.

In de komende maanden zal een nadere uitwerking volgen in lijn met de nu voorliggende strategische agenda. De uitwerking zal zowel kwalitatief als kwantitatief (simulaties) worden uitgevoerd. Doel is een beperkt aantal prikkels op de juiste plaats. Vragen over de omvang van de beroepspraktijkvorming en het onderscheid tussen bol en bbl worden in het nieuwe bekostigingssysteem meegenomen.

In de meerjarenraming van OCW is vanaf 2010 een structurele bezuiniging op de bekostiging van de kenniscentra ingepland. De opbrengst daarvan wordt gebruikt voor de financiering van het *Actieplan Leerkracht van Nederland*. Op dit moment werken de kenniscentra en de instellingen aan een voorstel voor herziening van het bekostigingsmodel. De middelenverdeling binnen het

bestaande model is vastgezet vanwege de ontwikkeling van de nieuwe kwalificatiestructuur. In de aanloop naar de herziening is het goed om de prikkelwerking in het bestaande model te evalueren.

4.5 Schaalgrootte en menselijke maat

Mbo-instellingen (de vakinstellingen en de niet-bekostigde instellingen uitgezonderd) zijn de afgelopen jaren uitgegroeid tot grote organisaties. De grootste roc's tellen bijna 25.000 leerlingen. Samen hebben zij meer dan duizend locaties of dependances (MBO Raad, 2007). De schaalgrootte in het mbo heeft mogelijke voor- en nadelen. Denk aan een diverser onderwijsaanbod op grotere instellingen en meer sociale controle op kleinere instellingen. Kleinschalig onderwijs kan zowel gerealiseerd worden op kleine onderwijsinstellingen als in grote onderwijsinstellingen (Onderwijsraad, 2002). Dit hangt in hoge mate af van de keuzes die het management van de onderwijsinstelling maakt en de manier waarop de docent zijn/haar onderwijs organiseert. Ook vanuit het oogpunt van de onderwijskwaliteit lijken er geen (significante) verschillen te bestaan tussen de grotere en kleinere onderwijsinstellingen (Ecorys, 2007). Desalniettemin onderstreept de JOB-monitor ODIN 4, dat studenten zich veiliger voelen in een kleine onderwijsinstelling. Het belang van kennen en gekend worden geeft dit gevoel van veiligheid en is van groot belang voor de meeste studenten in het mbo. Daarom is het van belang dat roc's en aoc's waar mogelijk kleinschalige en herkenbare eenheden (blijven) creëren binnen hun gebouwen. Daarnaast zal zoveel mogelijk gewerkt kunnen worden in vaste teams van docenten met een bepaalde eigen verantwoordelijkheid. Dit stimuleert niet alleen de studenten, maar ook de docenten. Ook is het van belang dat de invloed van studenten op herkenbaar niveau georganiseerd is daar waar het gaat om zaken die hen in de dagelijkse praktijk van de school raken.

Financiële paragraaf

Stand miljoenennota 2008 (inclusief nota van wijziging)

1. Aansluiting beroepsonderwijs en arbeidsmarkt	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Evoleppemiddelen coalitieakkoord (CA):</i>					
a. Mbo-deelnemers (LGF)/compensatie huisvesting	8,0	25,0	25,0	25,0	25,0
b. Impuls Leren en Werken	1,5	3,0	8,0	10,0	10,0
c. Extra middelen Leerling Gebonden Financiering (LGF)				6,5	6,5
d. Extra middelen voor loopbaan oriëntatie en begeleiding (LOB)		2,0	4,0	6,5	6,5
e. Extra middelen t.b.v. de bestrijding van voortijdig schoolverlaten (waaronder middelen beschikbaar voor convenanten met RMC-regio's)	22,0	38,8	61,1	70,8	70,8
Extra middelen n.a.v. voorjaarsnota besluitvorming 2006:					
f. Regeling stagebox	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0
g. Kwalificatieplicht tot 18 jaar	112,0	112,0	112,0	112,0	112,0
Extra middelen n.a.v. augustusbesluitvorming 2006:					
h. Fes middelen beroepsonderwijs in bedrijf(zie ad 4)	82,0				
Subtotaal extra middelen voorjaarsnota 2006 en Coalitieakkoord	260,5	215,8	245,1	265,8	265,8
<i>Reguliere begrotingsmiddelen:</i>					
i. Bekostiging kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijf	111,9	111,9	101,9	94,6	94,6
j. Innovatiearrangement	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
k. Innovatiebox	37,8	36,9	36,9	36,9	36,9
l. Aanvalsplan laaggeletterdheid	4,0	4,0	4,0		
m. Leerling Gebonden Financiering (LGF)	6,1	6,1	6,1	6,1	6,1
n. Leven Lang Leren (EVC)	4,7	1,7	1,7	1,7	1,7
o. Examinering NT2	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
p. Regionale meld- en coördinatiefunctie/ GSB (VSV middelen)	39,1	39,8	40,3	40,9	40,9
q. Reguliere middelen voor educatie	189,6	189,6	189,6	189,6	189,6
r. Internationale activiteiten	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7
s. Overige projecten/regelingen	5,8	4,1	4,1	4,2	4,2
Subtotaal reguliere begrotingsmiddelen	424,4	419,5	410,0	399,2	399,2
Subtotaal extra middelen + regulier	684,9	635,3	655,1	665,0	665,0

2. Kwaliteit van het beroepsonderwijs	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Enveloppemiddelen coalitieakkoord (CA):</i>					
a. Competentiegericht beroepsonderwijs	2,9	9,9	21,4	32,9	32,9
<i>Extra middelen n.a.v. voorjaarsnota besluitvorming 2006:</i>					
b. Interdepartementaal beleidsonderzoek mbo	76,4	97,4	97,4	97,4	97,4
Subtotaal extra middelen voorjaarsnota 2006 en Coalitieakkoord	79,3	107,3	118,8	130,3	130,3
<i>Reguliere begrotingsmiddelen:</i>					
c. Lumpsum roc's en overige projecten/regelingen	2.473,7	2.434,1	2.420,2	2.421,3	2.417,0
d. Competentiegericht beroepsonderwijs	2,0				
e. Kwaliteit examens mbo	11,5	11,5	11,5	11,5	11,5
f. Overige projecten/regelingen	1,7	0,9	0,9	0,9	0,9
Subtotaal reguliere begrotingsmiddelen	2.488,9	2.446,5	2.432,6	2.433,7	2.429,4
Subtotaal extra middelen + regulier	2.568,2	2.553,8	2.551,4	2.564,0	2.559,7
Totaal extra middelen voorjaarsnota 2006 en Coalitieakkoord	339,8	323,1	363,9	396,1	396,1
Totaal reguliere begrotingsmiddelen	2.913,3	2.866,0	2.842,6	2.832,9	2.828,6
Totaal extra middelen + regulier	3.253,1	3.189,1	3.206,5	3.229,0	3.224,7

Nota bene:

1. De aanloop van de enveloppenmiddelen Coalitieakkoord is vanaf 2009 indicatief op de aanvullende post van het Rijk gereserveerd. Bij Kaderbrief/Voorjaarsnota vindt jaarlijks besluitvorming plaats over het per tranche beschikbaar komen van deze middelen.
2. Bij enkele maatregelen zijn de middelen voor het landbouwonderwijs inbegrepen.
3. De middelen die in het kader van het plan *Leerkracht van Nederland* voor het middelbaar beroepsonderwijs beschikbaar worden gesteld zijn nog niet in dit overzicht opgenomen. Hierover vindt nog besluitvorming plaats.
4. De tweede tranche Fes-middelen (Beroepsonderwijs in bedrijf) zal pas worden uitgekeerd na evaluatie.

Slot

In deze strategische agenda mbo 2008-2011 staan vijf beleidsdoelstellingen centraal. Die kenmerken onze ambitie. Die ambities zijn aanzienlijk en het is duidelijk dat OCW ze niet alleen kan realiseren. Samen met alle partijen die werken met de studenten van het mbo moeten we de schouders eronder zetten. Alleen met een gezamenlijk doel en een constructieve samenwerking kunnen we het mbo nóg beter maken.

Deze agenda is al een voorzet voor die samenwerking. Voor de voorbereiding van deze agenda heeft de directie Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE) van het ministerie van OCW diverse rondetafelgesprekken georganiseerd en gesproken met betrokkenen binnen de onderwijsinstellingen en daarbuiten. Via (afzonderlijke) bijeenkomsten overlegde het ministerie met de MBO Raad, de AOC Raad, Colo, Paepon, VNO-NCW, MKB Nederland, JOB, FNV, CNV, AOB, HBO Raad, ouders en onderwijspersoneel. De aard van het overleg en de mate van betrokkenheid verschilde per instantie. Ook sprak het ministerie met bestuurders van onderwijsinstellingen, kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven, vertegenwoordigers van gemeenten en RMC-regio's en met ambtenaren van LNV, WWI, EZ, SZW, VWS en Financiën. Deze uitgebreide voorbereiding is zeer vruchtbaar geweest en heeft uiteindelijk geresulteerd in een document dat – naar we hopen – op draagvlak kan rekenen in het veld.

Naast de gezamenlijke inzet willen we verdere concrete afspraken maken met de MBO Raad en Colo. Deze afspraken zullen uit deze agenda voortvloeien en vastgelegd worden in een bestuurlijk akkoord. Met een heldere verantwoordelijkheidsverdeling en duidelijke doelstellingen.

De komende maanden willen we de dialoog met het veld voortzetten. We willen samen bespreken en onderzoeken hoe we concreet handen en voeten kunnen geven aan de vijf beleidsdoelstellingen.

Literatuur

- Berenschot (2007) *De kracht van het herontwerp mbo. Onderzoek naar de succesfactoren en risico's van het herontwerp mbo.*
- Bronneman-Helmers, R. (2006). *Duaal als ideaal?* Den Haag: SCP.
- CBS (2007) Sociaal-economische trends, 3^e kwartaal 2007.
- CBS (2007) *Kennis en economie 2007*, CBS, Voorburg.
- Colo (2008) *Visie kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven 2008-2012. Doorpakken: naar beroeps- onderwijs dat meebeweegt met de arbeidsmarkt.*
- Colo (2006) *Governance code kenniscentra beroeps- onderwijs bedrijfsleven.*
- Ecorys (2007). *Markt en orde in het mbo. Enkele ordeningsvraagstukken in het mbo nader belicht.* Eindrapport gemaakt in opdracht van Kenniscentrum voor Ordeningsvraagstukken (KCOV) van het ministerie van EZ.
- Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2007), *The health effects of education*, Economics of Education Review, 26, 186-200.
- HBO Raad en Raad voor Werk en Inkomen (2006) *Talent ontwikkelen, talent benutten.*
- IOO bv, *Beoordeling Allocatiesysteem MBO*, Eindrapport, 28 juni 2005, Leiden.
- Landelijk expertise- en InformatieCentrum Aansluiting hbo (Lica) (2006) *Pontons tussen twee bewegende oevers. Duurzaamheid en versterking doorstroom mbo-hbo in het zich vernieuwende mbo en hbo.* In opdracht van het Procesmanagement Herontwerp MBO.
- Max Goote Kenniscentrum (2007). *Educatie: een tak apart?* Deel 1: Inburgering en marktwerking.
- MBO Raad (2007) *Jaarbericht 2006 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in beweging.*
- MBO Raad (2008) *Goed bestuur in het mbo. Governance code BVE*
- Mechelen, M. van en H. Verijdt (2006), *Monitor arbeidsmarkt en beroepsonderwijs 2006 – 2007*, ECABO, Amersfoort.
- MKB Nederland en VNO-NCW (2006). *Praktijkleren in het mkb. Naar een flexibele vakmanschapsroute.*
- MKB (2004) *Het belang van kennis voor internationaal ondernemerschap.* Delft, MKB.
- Inspectie van het Onderwijs (2005). *Onderwijsverslag 2004: Inspectie van het Onderwijs, 2005.*
- Ministerie van OCW (2007). *Actieplan Leerkracht van Nederland.*
- Ministerie van OCW (2007). *Kerncijfers 2005-2006.*
- OECD (2000), *Links between policy and growth: cross-country evidence*, Economic Outlook no. 68, Parijs.
- Ministerie van Algemene Zaken (2007) *Samen werken samen leven.* Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV 2007-2011.
- Onderwijsraad (2002) *Wat scholen vermogen.* Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2005) *Internationaliseringsagenda voor het onderwijs, 2006-2011.*
- Onderwijsraad (2007) *Doorstroom en talentontwikkeling.* Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2007) *Versteving van kennis in het onderwijs II: Onderwijsraad.*
- Onderwijsraad (2008) *Een succesvolle start in het hoger onderwijs: Onderwijsraad.*
- Organise to Learn (2007). *Voorkomen is beter dan uitval- len. Docenten willen minder vrijblijvendheid.*
- Procesmanagement herontwerp mbo (2007) *De balans- school. Generatie Einstein over herontwerp mbo.*
- ROA (2007), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2012*, ROA-R-2007/4, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2004), *Sociaal Cultureel Rapport 2004*, SCP, Den Haag.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2007), *Jaarrapport Integratie 2007*, SCP, Den Haag.

Bijlage 1

VSV-reductie per BVE-instelling

Getoond worden de nieuwe voortijdig schoolverlaters in schooljaar 2005-2006 per instelling in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (absoluut en procentueel). In de laatste kolom is de reductie per instelling te zien per schooljaar 2010-2011. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het aantal vsv-ers bij een instelling geen indicator is voor de kwaliteit van het onderwijs op die onderwijsinstelling. Diverse factoren bepalen het aantal

vsv-ers per instelling. Zo zijn er zijn verschillende sociaaleconomische kenmerken op regioniveau die samenhangen met het percentage nieuwe vsv-ers. Hoe hoger in een RMC-regio het aandeel is van huishoudens met uitkeringen, lage inkomens en niet-westerse allochtonen, hoe hoger het percentage nieuwe vsv-ers. Dit vertaalt zich uiteraard door naar de onderwijsinstellingen in de betreffende RMC-regio. Daarnaast heeft de ene onderwijsinstelling verhoudingsgewijs meer studenten in niveau 1 en 2 van het mbo dan de andere. De uitval in niveau 1 en 2 ligt relatief een stuk hoger dan de uitval in niveau 3 en 4. Ook dit verklaart mede de onderlinge verschillen tussen de onderwijsinstellingen.

Naam BVE instelling	nieuwe VSV-ers in aantal: 2005-2006	nieuwe VSV-ers in percentage: 2005-2006	40 procent reductie in schooljaar 2010-2011 (peildatum 1 oktober 2011)
ROC van Amsterdam	2.532	13,1%	1.013
ROC Albada College	2.487	14,9%	995
ROC Zadkine	1.573	10,9%	629
de Mondriaan onderwijsgroep	1.571	11,0%	628
ROC Amarantis	1.561	10,6%	624
ROC Midden Neder land	1.528	10,8%	611
ROC West Brabant	1.324	10,9%	530
ROC Eindhoven	1.095	9,0%	438
ROC van Twente	1.056	7,5%	422
ROC Nova College	1.055	10,6%	422
ROC Horizon College	1.033	10,1%	413
ROC Koning Willem I	917	9,6%	367
ROC Midden Brabant	893	13,2%	357
ROC Rijn IJssel	886	10,0%	354
ROC Noorderpoortcollege	883	8,3%	353
ID College	821	9,6%	328
ROC Leiden	748	11,5%	299
ROC AVENTUS	725	7,3%	290
ROC Deltion College	725	7,0%	290
ROC Nijmegen eo	712	10,4%	285
ROC Friesland College	687	7,8%	275
SG De Rooi Pannen*	666	7,5%	266
ROC Da Vinci College	658	9,8%	263
ROC Drenthe College	631	9,7%	252
ROC Friese Poort	623	6,5%	249
ROC Gilde Opleidingen	613	6,8%	245

Naam BVE instelling	nieuwe VSV-ers in aantal: 2005-2006	nieuwe VSV-ers in percentage: 2005-2006	40 procent reductie in schooljaar 2010-2011 (peildatum 1 oktober 2011)
ROC Arcus College	608	10,9%	243
ROC Leeuwenborgh	595	9,0%	238
ROC Alfa College	555	6,7%	222
ROC Zaanstreek-Waterland	507	11,5%	203
ROC Onderwijsgroep A12	507	7,7%	203
Landstede	503	6,2%	201
ROC Zeeland	493	7,6%	197
ROC Flevoland	444	9,7%	178
ROC Graafschap College	385	5,9%	154
STC	318	12,1%	127
ROC Ter AA	303	10,4%	121
Wellantcollege	265	8,3%	106
Helicon Opleidingen	191	5,9%	76
Grafisch Lyceum R'dam	190	6,7%	76
ROC Kop v Noord-Holland	182	10,1%	73
Hoornbeeck College	180	4,5%	72
ROC Rivor	154	8,5%	62
Hout en Meubileringscoll	151	7,8%	60
AOC Oost	137	7,4%	55
ROC Westerschelde	136	8,2%	54
AOC Groenhorst College	126	5,9%	50
Mediacollege Amsterdam Ma	124	7,4%	50
AOC Terra	113	6,0%	45
AOC Clusius College	109	8,8%	44
SVO Opl vd Vleessector	95	12,1%	38
AOC Friesland	91	7,9%	36
CITAVERDE College	89	8,5%	36
Edudelta Onderwijsgroep	84	10,8%	34
Grafisch Lyceum Utrecht	82	5,7%	33
AOC Holland College	80	8,9%	32
AOC West Brabant	74	6,6%	30
AOC De Groene Welle	62	5,8%	25
De Eindhovense School	57	5,2%	23
C I B A P	56	4,6%	22
Nimeto SGM v Mbo Kmbo	51	4,5%	20

* In het schooljaar 2005-2006 waren SG De Rooi Pannen en ROC de Leijgraaf samengevoegd in de Vereniging ROC Brabant. In het getoonde aantal nieuwe vsv-ers voor het schooljaar 2005-2006 voor SG De Rooi Pannen zijn de nieuwe vsv-ers voor ROC de Leijgraaf inbegrepen.

Toelichting: *het aantal en percentage nieuwe vsv-ers in het schooljaar 2005-2006 is op basis van een meting van januari 2008.*

Bijlage 2

Lijst van afkortingen

aoc	Agrarisch opleidingscentrum	MBO Raad	Landelijke brancheorganisatie van de onderwijsinstellingen in het middelbaar beroepsonderwijs en de volwassenen-educatie
AOC Raad	Brancheorganisatie van de agrarische opleidingscentra	MGK	Max Goote Kenniscentrum
AKA	Arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent	MKB	Midden- en kleinbedrijf
Bbl	Beroepsbegeleidende leerweg	MKB-Nederland	Vereniging voor het midden- en kleinbedrijf
Bbp	Binnenlands bruto product	MR	Medezeggenschapsraad
Bol	Beroepsopleidende leerweg	NBI	Niet-bekostigd onderwijs
BPV	eroepspraktijkvorming	NRP	National Reference Point
bve	beroepsonderwijs en volwassenen-educatie	NT2	Nederlands als tweede taal
Cfi	Centrale Financiën Instellingen	OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Cgo	Competentiegericht onderwijs	ODIN	Onderzoek naar deelnemerstevredenheid door JOB
Cinop	Centrum voor Innovatie van Opleidingen	O&O	Opleiding en Ontwikkeling
CNV	Christelijk Nationaal Vakverband	Paepon	Platform van aangewezen/erkende particuliere onderwijsinstellingen
Colo	Vereniging kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven	RWI	Raad voor Werk en Inkomen
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen	RMC-functie	Regionale meld- en coördinatiefunctie
ECVET	European Credit transfer system for VET	roc	regionaal opleidingscentrum
EVC	Elders verworven competenties	SER	Sociaal-Economische Raad
EQF	European Qualification Framework	SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
EU	Europese Unie	TOA	Taskforce Technologie, Onderwijs en Arbeidsmarkt
EZ	Ministerie van Economische Zaken	Vavo	Voortgezet algemeen volwassenen-onderwijs
FES	Fonds Economische Structuurversterking	VET	Vocational and Educational Training (de Engelse afkorting voor BVE)
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging	Vmbo	Vorbereidend middelbaar beroeps-onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs	VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
HBO Raad	Vereniging van hogescholen	vo	voortgezet onderwijs
ho	hoger onderwijs	voa	voorbereidende en ondersteunende activiteiten
IB-groep	Informatie Beheer Groep	VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Ibo	Interdepartementaal beleidsonderzoek	VSV	Voortijdig schoolverlaten
Job	Jongerenorganisatie beroepsonderwijs	WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
Kbb	Kenniscentrum voor beroepsonderwijs bedrijfsleven	WWI	Ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie
KCE	Kwaliteitscentrum examinering		
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit		
Lica	Landelijk Informatie- en expertiseCentrum Aansluiting		
mbo	middelbaar beroepsonderwijs		

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap
Telefoon 070-412.34.56
www.minocw.nl

uitgave: maart 2008

Productie

Directie Communicatie: Leo Wijnhoven

Vormgeving

Wim Zaat, Moerkapelle

Druk

Koninklijke De Swart, Den Haag

Nabestellen

Postbus 51
Telefoon (0800) 8051 (gratis) of
www.postbus51.nl

ISBN. 978 90 5910 286 6
Prijs € 12,=

Meer informatie
www.minocw.nl/onderwijs